

Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler

Araştırma

Leyla AKYOL ASLAN*

* Dr., Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usul ve İcra-İflâs Hukuku ABD.

(Dr., Akdeniz University Faculty of Law, Civil Procedure and Bankruptcy Law Department) (E-posta: lylakyol@hotmail.com)

ÖZET

Yargı harçlarının, hak arama özgürlüğünü engelleyecek tutarda ve nitelikte olmaması gerekir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanununun "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilmez" şeklindeki hükmünü hak arama özgürlüğüne aykırı bularak iptal etmiştir. Ancak, aynı Kanunun 32'nci maddesinde yer alan "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" şeklindeki hükmün iptali talebini reddetmiştir. Bu maddede yer alan "müteakip işlemler" kavramı uygulamada farklı şekillerde yorumlanmış, bu nedenle birtakım tereddütler meydana getirmiştir. Bunun üzerine daha sonra Harçlar Kanununun 28'inci maddesine "Bakiye karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğe çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez" hükmü eklenmiştir. Ancak, bu Kanun değişikliğine rağmen uygulamada bazı mahkemeler, karar ve ilam harcı ödenmeden ilgiliye ilam vermemekte, bazı icra daireleri ise ilamın icrası talebini kabul etmemektedir. Bu tutum açıkça Kanuna aykırıdır. Çalışmamızda, yargı harçlarına ilişkin bazı sorunlar ve Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Karar ve ilam harcı, harç, yargılama giderleri, Anayasa Mahkemesi, medeni usul hukuku.

ABSTRACT

Some Problems Pertaining to the Court Fees Arising as a Result of the Decision of the Constitutional Court Dated 14.01.2010 and the Current Developments

Court fees should not be in the amount and nature that they prevent the freedom of seeking your rights and justice. In this regard, the Constitutional Court has cancelled the provision of the Law on Fees which states that the "judicial decree shall not be given to the individual concerned until the fees for the decision and the judicial decree are paid" on grounds that this provision is in violation of the right to seek justice. However, on the other hand it has denied the request to cancel the provision of article 32 of the same law which states that "the ensuing formalities shall not be performed until the fees for the trial have been paid". The "ensuing formalities" contained in this article have been interpreted in different ways in application and consequently has led to certain hesitations. Pursuant to this "the fact that the balance of the decision and judicial decree is not paid shall not preclude the notification, implementation of the decision, and application for legal measures" was added to article 28 of the Law on Fees. However, certain courts do not issue judicial decrees to the individual concerned without paying the decision and judicial decree fee, and some offices of lien refuse to take action on the decision, in spite of the amendment to the law. This situation is in clear violation of the law. In this study we shall examine some of the problems pertaining to the court fees and the decision of the Constitutional court on this matter.

Keywords

Decision and judicial decree fees, fees, court expenses, Constitutional Court, Civil Procedural Law.

A) Giriş

Anayasa Mahkemesi, 14.01.2010 tarihli kararıyla, "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiye ilam verilmez" şeklindeki 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinin birinci fıkrasının "a" bendinin iptaline karar vermiştir. Yüksek Mahkeme aynı kararında, Harçlar Kanunu'nun "Yargı işlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" şeklindeki 32'nci maddesinin birinci cümlesinin iptali talebini ise reddetmiştir.

Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan iptal kararına ve Harçlar Kanunu'nda bu karar esas alınarak değişiklik yapılmış olmasına rağmen, uygulamada halen bazı tereddütlerin olduğu, bazı mahkemelerde "kanuna rağmen" farklı uygulamaların yapıldığı sıkça gözlemlenmektedir. İşte bu ve benzeri nedenlerle, bu çalışmada, konu bütün yönleriyle değil, karar ve ilâm harçlarının amacı ve nitelikleri çerçevesinde, esas olarak, Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararı ile özellikle bu konuda uygulamada ortaya çıkan bazı sorunlar ve tartışmalı konular incelenecektir. Konunun somut olarak incelenmesine geçmeden önce, genel olarak yargılama harç ve giderleri hakkında bazı açıklamalarda bulunmak yararlı olacaktır.

Modern (çağdaş) hukuk düzenlerinde¹, bireylerin kendiliğinden hak almaları (yani bizzat ihkakı hakta bulunmaları) yasaklanmış ve ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, hakki ihlal edilen ya da bu nitelikte bir tehlikeyle karşı karşıya kalan bireyler, ancak devletin yargı organlarına başvurmak suretiyle haklarını arayabilirler. Bu durum ise, bireyleri doğal olarak devlete, yargılama harç ve giderleri adı altında belli bir harcamaya yapmakla karşı karşıya bırakmaktadır.

Devletin en temel fonksiyonlarından biri de, yargı fonksiyonudur. Yargı fonksiyonu aracılığıyla, adalet dağıtımının ise bir kamu hizmeti olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Devlet, bu kamu hizmetini gereği gibi ifa edebilmek ve yargı organlarını işler bir şekilde hak arayanların hizmetinde tutabilmek için bazı giderler yapmaktadır. Adalet dağıtımını işi de devlet tarafından kural olarak karşılıksız olarak yapılmasına rağmen; devletin yargı organları da, sonuçta, bireylerin özel hukuka ilişkin çıkarları hakkında karar vereceğine göre, bu amaçla yapılan giderlerin tamamı olmasa bile, hiç de-

ğilse bir kısmının² hak aramak için devlet organlarına başvuranlardan alınması, sosyal hukuk devleti ilkesiyle bir tezat teşkil etmeyecektir. Bireylerin kendiliğinden hak almaları (bizzat ihkak-ı hak) kural olarak yasak ve suç olduğuna göre, hakların devlet organları aracılığıyla korunması ve teslim edilmesinde, toplumsal barış ve istikrarın korunması bağlamında, bir kamu yararının olduğu da bir gerçektir. Dolayısıyla yargılama giderleri, yargılama faaliyetinin tam anlamıyla bir bedeli (karşılığı) değil, esasında bir katılım payından öteye gitmemektedir³.

Öte yandan, devletin yargı organlarına başvurmak suretiyle haklarına kavuşmak isteyenlerden, bu hizmetin sağlanması için belirli bir oranda parasal bir katkıda bulunulmasının istenmesi, adalet hizmetlerinin bedelsiz olması ilkesiyle de çelişmez. Zira adalet hizmetinin bütünüyle parasız (bedelsiz) olmasının, (özellikle sosyolojik ve kültürel açıdan dava dışı çözüm yollarına pek rağbet etmediği gözlemlenen⁴ toplumumuz bakımından) dava sayısının artmasına sebep olabileceği gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır.

Diğer taraftan, yargılama giderleri tespit edilirken, kuşkusuz, bu konuda bir dengenin sağlanmasına, yargılama giderlerinin bireyleri hak arama talebinden vazgeçmeye götürebilecek kadar yüksek olmamasına da dikkat edilmelidir. Başka bir deyişle, yargılama harç ve giderlerinin, hak arayanları dava açmaktan vazgeçirebilecek derecede yüksek tutulmaması gerekir⁵. Çünkü dava-

2 Bir sosyal devlette, yargılama harç ve giderlerinin hak arayanlardan hangi oranda ve miktarda alınacağı, çözümünü pek de kolay olmayan, bir hukuk politikası sorunudur. Bkz. ÜSTÜNDAĞ, S.: Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, İstanbul 2000, s. 765; KURU, B./ARSLAN, R./YILMAZ, E.: Medenî Usul Hukuku, Ders Kitabı, Değiştirilmiş 21. Baskı, Ankara 2010, s. 761.

3 Bu anlamda bkz. PEKCANITEZ, H./ATALAY, O./ÖZEKES, M.: Medenî Usûl Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2009, s. 621. Harç, Devletin yargı organları vasıtasıyla yapmış olduğu yargılama hizmeti karşılığında sembolik olarak aldığı bir meblağdır (MUŞUL, T.: Medenî Usul Hukuku, Temel Bilgiler, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 283). Hak arayanların, yargılama giderlerinin tamamından sorumlu tutulması düşünülemez (ÜSTÜNDAĞ, s. 765). Kaldı ki, sosyal devlet ilkesinin bir gereği ve yansıması olarak, Harçlar Kanunu'nun 13'üncü maddesinde, bazı dava ve işlerin harçtan müstesna olduğuna yer verilmiştir.

4 Nitekim bu gözlemi doğrulayan en önemli delillerden birisi, dava sayısının azalmasına önemli ölçüde katkı yapabilecek bir kurum olan ve Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesinde düzenlenmiş bulunan, avukatların "Uzlaşma Sağlama" yetkisine ilişkin hükümden beklenen etki ve faydanın sağlanamamış olduğu gerçeğidir.

5 KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 762; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 621.

1 Bu anlamda bkz. YILMAZ, E.: Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti (ABD 1984/2, s. 200-224), s. 201.

yı kaybetme tehlikesinin bulunması ve yüksek yargılama giderleri ödenmesinin ihtimal dâhilinde olması⁶, devletin yargı organlarına başvurmayı, diğer bir deyişle hak arama özgürlüğünün kullanılmasını engelleyebilecektir⁷. Bu nedenledir ki, gerek ülkemizde gerekse başka ülkelerde, sosyal hukuk devleti çerçevesinde, yargılama giderleri nedeniyle ortaya çıkabilecek tehlikeler üzerinde durulmakta ve bu tehlikeleri bertaraf edecek önlemler alınması yoluna gidilmektedir. Alınması düşünülen (önerilen) bu önlemlerin, yargılama giderlerinin yüksek olmaması ve yüksek olmasından kaynaklanabilecek sakıncaların hangi önlemlerle ortadan kaldırılabileceği noktasında toplandığı belirtilmelidir⁸.

Yargılama giderlerinin alınmasının gerekip gerekmediği konusunda, doktrinde değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, devlet yargılama faaliyetini gerçekleştirmek için birtakım harcamalar yapmaktadır. Bu harcamalar bir taraftan toplumsal barış ve huzurun korunması için yapılıyor ise de, diğer taraftan da bireylerin özel hukuktan doğan haklarının korunması ve teslimi için yapılmaktadır. O nedenle, bu harcamalardan tamamının olmasa bile hiç değilse bir kısmının hak arayanlardan talep edilmesi doğaldır. Bu sayede hazineye de katkıda bulunmuş olur. Ayrıca bu sayede gereksiz ve kötü niyetli dava açılması da bir ölçüde önlenmiş olacaktır. Yargılama faaliyetleri için hak arayanlardan gider adı altında hiçbir talepte bulunulmazsa, uyuşmazlıkların sulh yoluyla çözülmesi bir temenniden öteye gitmez⁹.

6 Her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre (m.326,1), davacı davayı kazandığı takdirde, yargılama giderleri büyük ölçüde davalıya yüklenecek ise de, davanın kazanılması olasılığının başlangıçta düşük olması, yargılama giderleri nedeniyle dava açıp açmamakta tereddüt edilmesi, hatta davacı gerçekten haklı olduğuna inansa bile, alacak miktarının az olduğu durumlarda, dava ile uğraşmanın getireceği psikolojik baskı bile, davacıyı hakını aramaktan vazgeçirebilecektir (YILMAZ, s. 204).

7 YILMAZ, s. 201.

8 YILMAZ, s. 202.

9 Bu konuda ayrıntı için bkz. YILMAZ, s. 205-207. Hemen her ülkede adalet dağıtım işi parasızdır. Yani, taraflar bu işten dolaşmayı hâkime para vermezler. Fakat, tarafların yargılama dolayısıyla, Devlete bir miktar para ödemeleri kabul edilmiştir. Aksi halde mahkemelere açılacak davaların sonu gelmez. Yargılama giderlerini ödeyemeyecek durumda olanlar için zaten adli yardım kurumu kabul edilmiş olduğuna göre, yargılama gideri adı altında bir miktar para alınmasında haksız bir yön bulunmamaktadır. Zira taraflar mahkemeye değil, hakeme gitseler belki daha ağır bir gidere katlanmak durumunda kalacaklardır (BİLGE, N./ÖNEN, E.: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara 1978, s. 327-329).

Diğer bir görüşe göre ise, taraflar avukatlık ücreti dışında herhangi bir yargılama gideri ödememelidir. Bir başka deyişle, sosyal devletin gerçekleşmesi ideali için yargılama giderleri bakımından "sıfır tarife" uygulanmalıdır. Zira devletin yargılama yetkisini kendi tekeline alıp, bu yola başvuranlardan fazla yargılama gideri alması, büyük bir çelişki teşkil eder. Ancak bu görüş, bugün için bazı davaların yargılama harç ve giderlerinden muaf olması bakımından kabul edilebilir¹⁰. Bunun dışında, tarafların yargılama giderlerinden tamamıyla muaf tutulması, bu giderlerin sadece devlet tarafından karşılanması, bugün için rasyonel olarak kabul edilebilecek bir çözüm değildir.

Bu konuda ileri sürülen ve günümüzde genellikle kabul edilen, bizim de katıldığımız başka bir görüşe göre ise, taraflar belli ölçüde yargılama giderleri ödemek zorunda ise de, bu zorunluluk; sosyal hukuk devleti anlayışı nedeniyle sınırlandırılmalıdır. Anayasamızın 2'inci maddesindeki sosyal hukuk devleti ilkesi ve 36'ncı maddesindeki hak arama özgürlüğü dikkate alındığında, hukuk sistemimiz bakımından da, yargılama giderleri bakımından sosyal hukuk devleti ilkesi belirleyici rol oynamalıdır. Yargılama harç ve giderleri bakımından, sosyal hukuk devleti gereğince bazı önlemlerin alınması bir zorunluluktur. Özetle bu görüşe göre, taraflar yargılama giderleri adı altında bir miktar para ödemek durumundadırlar. Ancak taraflarca ödenecek bu yargılama giderleri, sosyal hukuk devleti anlayışı çerçevesinde olmalı ve ekonomik açıdan güçlülerle güçsüzler arasındaki eşitsizlik tamamen kaldırılmalıdır¹¹. Aynı şekilde, taraflar için öngörülen yargılama giderleri makul ölçüde olmalı ve onları hak aramaktan vazgeçirebilecek kadar yüksek olmamalıdır.

B) YARGILAMA GİDERLERİNİN ÇEŞİTLERİ VE YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

Genel olarak, bir davanın açılmasından sonuçlanmasına kadar, o dava sebebiyle ödenen paraların tümüne yargılama harç ve giderleri denilmektedir¹². Bir başka ifadeyle, yargılama giderleri, ge-

10 YILMAZ, s. 207-208.

11 Bu konuda eşitliğin sağlanması, adaletsizliğin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenler hakkında geniş bilgi için bkz. YILMAZ, s. 211 vd.

12 KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 761.

nel olarak bir yargısal koruma faaliyetinin yürütülebilmesi için ödenmesi gereken ve bu sebeple ortaya çıkan bütün giderleri ifade etmektedir¹³.

Yargılama giderlerinin kapsamı, yani yargılama giderlerinin nelerden oluşacağı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323'üncü maddesinde belirtilmiştir. Ayrıntıya girmeden açıklamak gerekirse, bu giderlerin; harçlar, masraflar ve vekâlet ücreti şeklinde tasnif edilmesi mümkündür¹⁴. Çalışmamızın konusu, karar ve ilâm harcı ile sınırlandırıldığından, masraflar ve vekâlet ücreti üzerinde durulmayacaktır. Ancak birkaç örnek vermek gerekirse; dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri, dosya ve sair evrak giderleri, keşif giderleri ile tanık ve bilirkişiye ödenen ücret ve giderler, masraflara örnek olarak verilebilir. Yargılama gideri olan vekâlet ücreti ise, vekil ile müvekil arasında kararlaştırılan ücret olmayıp, vekil ile takip edilen davalarda kanun gereği Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre takdir edilecek vekâlet ücreti olacaktır (HMK m.323/1, 5; HUMK m.423/6). Aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, harçlar ise; celse harcı ile karar ve ilâm harçlarından oluşmaktadır.

Davada yargılama giderleri, kural olarak, ilgili işlemin yapılmasını talep eden kişi tarafından peşin olarak ödenir. Ancak bu yargılama giderleri, kanunda yazılı haller dışında, mahkeme tarafından re'sen, davada haksız çıkmış olan¹⁵ ve bu nedenle aleyhine hüküm verilen tarafa yüklenecektir (HMK m.326,1; HUMK m.417,419). Davada haksız çıkan tarafa yükletilecek olan bu yargılama giderleri, hem davayı kazanan tarafça daha önce peşin olarak ödenen hem de dava sonunda ödenmesi gereken harç ve masraflar ile yargılama gideri olan vekâlet ücretini kapsayacaktır¹⁶. Eğer davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme, yargılama giderlerini tarafların haklı-

lık oranına göre paylaşacaktır (HMK m.326,II; HUMK m.417,I). Ancak, aleyhine hüküm verilenler birden fazla ise mahkeme yargılama giderlerini, bunlar arasında paylaşırabileceği gibi, müteselsilen sorumlu tutulmalarına da karar verebilir (HMK m.326,III; HUMK m.419).

C) YARGI HARÇLARI

I) Harçların Hukuki Niteliği, Özellikleri ve Amacı

Devletin kamu alacağını oluşturan gelir kaynaklarından birini de kamu hizmetlerinden yararlananlar tarafından ödenen harçlar teşkil etmektedir. Harçların oluşturduğu mali yükümlülük, "masrafi karşılama" ve "faydalanma" ilkelerine dayandırılmaktadır. Masrafları karşılama ilkesine göre harç, hizmetin gerektirdiği maliyetle ölçülürken; faydalanma ilkesinde hizmetin maliyeti değil, yükümlü için taşıdığı değer esas alınmaktadır. Kamu hizmetlerinden yararlanmanın karşılığı olarak alınan harçlarda, sadece sunulan hizmet nedeniyle bir miktar paranın alınması söz konusudur. Bu bağlamda, vergiler dışındaki mali yükümlülüklerde (harçlar v.s.), vergide olduğu gibi toplam kamu giderlerine karşılık olma ve mali gücü ölçü olarak alma değil, kısmen de olsa "kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı" alınma özelliği söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, harçların hukuki niteliğinin belirlenmesinde "yararlanma ilkesine dayalı olma" temel ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır¹⁷. Bu nedenle doktrinde harçların hukuki niteliği, yararlanma ilkesine dayalı, vergi karakteri taşımayan, vergi dışı kalan kamu alacağı olarak nitelendirilmektedir¹⁸.

Doktrinde harçlar genel olarak, "Bazı kamu hizmetlerinden yararlanan ve hatta kanun hükmü ile yararlanmak zorunda bırakılan özel ve tüzel kişilerin, özel menfaatlerine ilişkin olarak, kamu kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında, belli bir ölçüde bu hizmetlerin maliyetine katılmaları amacıyla konulan ve zor unsuruna dayanan mali yükümlülüklerdir" şeklinde tanımlanmaktadır¹⁹. Bir başka ta-

13 PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 621.

14 PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 621.

15 Yargılama giderlerinin davada haksız çıkmış olan tarafa yükletilmesi, davayı kazanan tarafın mümkün mertebe ek bir külfete katılmadan hakkına kavuşmasını temin etme düşüncesinden kaynaklanmaktadır (POSTACIOĞLU, İ.E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İstanbul 1975, s. 674). Yargılama giderlerinin davada haksız çıkmış olan tarafa yükletileceği kuralının istisnaları için bkz. KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 767; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 630-631.

16 KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 765-766; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 629; PINAR, B.: Yargı ve İcra Harçları, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 224 vd.

17 Geniş bilgi için bkz. PINAR, s. 2 vd.; BÜLUTOĞLU, K.: Kamu Ekonomisine Giriş, İstanbul 2003, s. 405.

18 PINAR, s. 3; ÜNVER, H.Ş./ARSLAN, İ.: Esbabı Mucibeleriyle Birlikte Yeni Damga Vergisi ve Harçlar Kanunu, Ankara 1964, s. 69; OLGAC, S.: Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu, Ankara 1964, s. 3.

19 Bu anlamda bkz. PINAR, s. 3; NADAROĞLU, H.: Kamu Maliyesi Teorisi, 11. Baskı, İstanbul 2000, s. 235; ÖNCEL, M./KUMRULU, A./ÇAĞAN, N.: Vergi Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2004, s. 435; BÜL-

nıma göre harç, "Genellikle yarı kamusal hizmet sunan kamu kuruluşlarının, sunmuş oldukları kamu hizmetinin maliyetini tam olarak karşılamasa da hizmet, hizmetten yararlandıktan talep edilen ekonomik bir bedeldir"²⁰. Bu tanımların birleştiği ortak nokta, harçların, devletin yapmış olduğu kamu hizmetlerinden yararlanmanın karşılığı olarak ödenen bir bedel olduğudur. Anayasa Mahkemesine göre de bir hizmetin harç konusu olabilmesi için, kişinin bir kamu kuruluşunun hizmetinden faydalanması, kişiye kamu eliyle bir menfaat sağlanması ve kamu idaresinin kişinin bir işiyle uğraşması gerekir²¹. Bu bağlamda yargı harçları, devletin mahkemeler aracılığıyla yaptığı adli hizmete, ondan yararlananların katkısıdır²².

Harçların temel özellikleri ise, kanunla alınması, yetkili kurumlar tarafından alınması, hizmetin ticari ve sınıflı nitelikte olmaması, belirli bir hizmet karşılığında alınması ve isteğe bağlı (ihtiyari) olmasıdır²³. Harçların kanunla konulmasının başlıca nedeni, mali yükümlülüklerin kişilerin temel hak ve özgürlükleri ile yakından ilgili olması nedeniyle idarenin ve yargı organlarının keyfi ve takdiri uygulamalarının önüne geçmektir²⁴. Bir mali yükümlülük olması nedeniyle, harçların konulması, kaldırılması ve değiştirilmesinde yasama organı yetkilidir. Bu nedenle, yürütme organının harçlara ilişkin özel, bireysel işlemlerinde kural olarak takdir yetkisi bulunmamaktadır. Anayasa, harç alma yetkisini devlete münhasır bir yetki olarak tanımıştır. Devletin harç alacağı, kanunda belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde doğmaktadır. Öte yandan, devletin üstlendiği görevler ve sosyal devlet ilkesi göz önüne alındığında, harç almanın devlet açısından bir yetki olduğu kadar, aynı zamanda bir görev sayılacağı da kabul edilmektedir²⁵. Devletin harç aldığı işlemler, ticari ve sınıflı bir nitelik taşı-

mazlar. Aksine, harç almada esas olan düşünce, ticari olmayan nitelikte birtakım işler görüldüğü zaman, özel yarar sağlayan kişilere, bu özel yararın karşılığını bir dereceye kadar ödetmektir²⁶.

Harcın belirli bir hizmetin karşılığında alınması, onu diğer kamu gelirlerinden ayıran en temel özelliğidir. Harçlardaki bu karşılıklılık unsurunun temelini ise, harca konu kamu hizmetlerinden yararlananların sağladıkları yararların kısmen tayin edilebilmesi, söz konusu kamu hizmetinden yararlanan kişilerin tespit edilmesinin mümkün olmasıdır²⁷. Harca konu kamu hizmetleri, toplumun tümünün yararlanmasına sunulmasına rağmen, bu hizmetlerden sadece hizmete gereksinim duyanlar yararlanmaktadır. Sunulan kamu hizmetinin kişiye özgülenmesi, ister istemez hizmetin karşılığı olarak, hizmetten yararlanan kişiyi bedelle ortak etme düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Zira asıl amaç kamu yararı olmakla birlikte, bunun yanında hizmetten yararlanan kişiye de özel bir yarar sağlanması söz konusu olmaktadır²⁸. Harçlarının karakteristik özelliğinin karşılıklılık olmasına rağmen, harç adı altında ödenen bedel ile sunulan hizmetin maliyeti veya kişiye sağlanan yarar arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Dolayısıyla, harca konu olan hizmetlerin maliyeti hiçbir zaman alınan harçlarla karşılanmamaktadır²⁹. Esasen, harç olarak ödenen bedelin, kural olarak, hizmete kıyasla çok yüksek tutulmaması gerekir. Zira sunulan hizmet sebebiyle kamusal yarar yanında özel yarar da sağlanmaktadır. Zaten harç da tamamen olmasa bile bu özel yararın bir karşılığıdır³⁰.

Harçların diğer bir özelliği de, vergilerden fark-

TOĞLU, s. 407.

20 AKDOĞAN, A.: Kamu Maliyesi, 9. Baskı, Ankara 2003, s. 102; ERGİNAY, A.: Kamu Maliyesi, 17. Baskı, Ankara 2003, s. 19; ARSLANER, H.: 6183 Sayılı Kanun Kapsamında, Kamu Alacaklarının Haciz Yoluyla Tahsili, Ankara 2010, s. 32.

21 Bkz. AYM'nin 31.03.1987 tarih ve 20/9 sayılı kararı (RG 28.5.1987, s. 23).

22 ALANGOYA, H.Y./YILDIRIM, M.K./YILDIRIM, N.D.: Medeni Usul Hukuku Esasları, 6. Bası, İstanbul 2006, s. 448.

23 Geniş bilgi için bkz. PINAR, s. 4 vd.; ÇAĞAN, N.: Vergilendirme Yetkisi, İstanbul 1982, s. 100 vd.

24 KARAKOÇ, Y.: Vergi Yargılaması Hukuku, İstanbul 1995, s. 71.

25 PINAR, s. 6-7; ÇAĞAN, s. 137; KUMRULU, A.: Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri (AÜHFD, 1979/1-4, s. 147-162), s. 151-152.

26 PINAR, s. 8.

27 NADAROĞLU, s. 194; ERGİNAY, s. 19; PINAR, s. 9.

28 PINAR, s. 10. Nitekim Anayasa Mahkemesine göre de "...Devletin kanunlarla harç niteliğinde bir gelir sağlayabileceği Anayasa'da açıkça gösterilmiş olduğuna, idare ve maliye ilminin genel kurallarına göre de, bazı kamu hizmetlerinden doğrudan doğruya yararlanan kişilerden kanunla belirtilen miktarlarda alınan ve özel nitelikte bir çeşit vergiden ibaret olan paralar harç olarak adlandırılmakta bulunduğuna göre, Harçlar Kanunuyla, yargı çalışmalarından davalı ve davacı olarak doğrudan doğruya yararlanmakta olan kişilerden harç adı altında bir takım paralar alınmasının kural olarak Anayasa'nın herhangi bir ilkesine aykırılığından söz edilmesi mümkün değildir" (AYM'nin 24.10.1974 tarih ve 31/43 sayılı kararı: AYMKD, S. 12, s. 381).

29 BULUTOĞLU, s. 407; NADAROĞLU, s. 235-236; PINAR, s. 11.

30 AKSOY, Ş.: Kamu Maliyesi, 3. Baskı, İstanbul 1998, s. 143; PINAR, s. 12.

lı olarak³¹, ihtiyarî olmasıdır. Buradaki ihtiyarilikten maksat ise, harç yükümlüsünün isteğine göre ödemede bulunması hususunda bir serbestiye sahip olması değil, ancak hizmetten yararlanma isteğinden vazgeçmesi şartıyla ödeme yükümlülüğünden kurtulabilmesidir. Yani buradaki ihtiyarilik gerçek bir gönüllülüğe dayanmamakta, şekilî bir anlam taşımaktan öteye gitmemektedir³². Harçlarda, görünüşte bir ihtiyarilikten söz edilebilirse de, aslında harçlarda da cebriîlik unsuru vardır ve bu durum kendini, harca konu hizmetten yararlananlar bakımından, harçların ödenmesi esnasında göstermektedir³³. Dolayısıyla harçlar, her ne kadar ihtiyarî özelliğe sahip kamu gelirleri olarak nitelendirilmekte ise de, harca konu kamusal hizmetlerden yararlanmak isteyenlerin, harç ödemedikleri takdirde harca konu hizmetleri elde etmesi ve söz konusu hizmetlerden yararlanması mümkün olmamaktadır³⁴.

Harç alınmasının amaçları ise, kamu harcamalarına kaynak sağlamak, toplumsal adaleti sağlamak ve kamu hizmetlerinden yararlanma hakkının kötüye kullanılmasına önlemek olarak kabul edilmektedir³⁵. Zira kamu hizmetlerinden harç alınmadığı ya da çok düşük miktarlarda alındığı takdirde, söz konusu hizmetler, kötüye kullanılmaya da oldukça yatkın olmaktadır³⁶. Bu anlamda olmak üzere, yargı hizmetlerinden yararlanmada harcın alınmaması ya da çok düşük miktarlarda alınması, haksız dava ve takiplerin açılmasına sebebiyet verebilecektir. Bu durum ise devlet mahkemelerinin ve icra dairelerinin gereksiz yere meşgul edilmesi nedeniyle, gerçekten haklı olan ve hakkını aramak için devletin kurumlarına başvuran kişilere verilecek adalet hizmetlerinin gereği gibi yapılamaması olasılığını her zaman beraberinde getirecektir.

II) Yargı Harçlarının Çeşitleri

Yargılama harçlarının çeşitleri, tutarları ve oranları, 492 sayılı Harçlar Kanunu ile düzenlenmiştir. Burada sadece konunun bütünlüğünü sağlamak bakımından, önemli olan bazı harçlar hakkında kısa bilgi verilecektir.

31 Harçlar ile vergiler arasındaki farklar için bkz. PINAR, s. 32 vd.

32 NADAROĞLU, s. 236; PINAR, s. 13.

33 ÖNCEL/KUMRULU/ÇAĞAN, s. 4

34 AKSOY, s. 143; PINAR, s. 15.

35 Geniş bilgi için bkz. PINAR, s. 15 vd.

36 YILMAZ, s. 206-207; BULUTOĞLU, s. 406; PINAR, s. 18.

1) Başvuru Harcı: Yargı harçlarından birisi başvuru harcıdır³⁷. Bu harç, dava açarken davacıdan peşin olarak³⁸ alınan maktu bir harçtır (Harç. K. m.27). Harçlar Kanununa ekli (1) Sayılı Tarife gereğince başvuru harcı, esas olarak, dava açılmasında veya dava müdahalede, tevdi mahalli tayini isteklerinde, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delil tespiti taleplerinde alınmaktadır³⁹. Maktu harçlar da peşin veya süresinde ödenmemiş ise, müteakip işlemlere ancak harç ödendikten sonra devam edilir (Harç. K. m.27, III).

Başvuru harcı, bir defaya mahsus olmak üzere alınan maktu bir harçtır. Bu bağlamda, burada kısaca başvuru harcı ile ilgili olarak bir hususa değinmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Acaba, boşanma davası ile birlikte, boşanmanın fer'i sonuçları arasında yer almayan başka taleplerin de aynı dava dilekçesi ile istenmesi halinde, başvuru harcı nasıl alınmalıdır?

Yargıtay'a göre, boşanmanın fer'i sonuçlarından olan talepler bakımından ayrıca başvuru harcı ile karar ve ilâm harcı alınmaz⁴⁰. Bu anlamda olmak üzere Yargıtay'a göre örneğin, boşanma davası ile birlikte ya da boşanma davası sırasında istenen iştirak veya yoksulluk nafakası ile maddi-manevi tazminat talepleri, boşanmanın fer'i niteliğine talepler olduğundan, bunlar için ayrıca başvuru harcı ile karar ve ilâm harcı alınması söz konusu değildir⁴¹. Yine Yargıtay'a göre,

37 Başvuru harcı, 492 sayılı Harçlar Kanunu'yla getirilmiş bir harç türüdür. 492 sayılı Harçlar Kanunu'yla yürürlükten kaldırılan 5887 sayılı Harçlar Kanunu'nda yer alan (kaydiye, tebliğ, tezkere ve zabıt harçları gibi) çeşitli işlemlerden alınmaları sebebiyle harç yükümlülerini sıkan ve yoran harçlar yerine, diğer bir deyimle bu harçların kaldırılmasından doğan gelir azlığını karşılamak düşüncesiyle, yeni Harçlar Kanunu ile başvuru harcı konulmuştur. Bkz. (İBK 10.5.1965, 1/1: RG 7.7.1965, Sayı 12042, s. 19-22). Bu konuda ayrıntı için bkz. ÖKTEMER, S.: Başvurma Harcı (AD, 1966/8-9, s. 565-600). 5887 sayılı Kanun zamanındaki çeşitli harçların kaldırılarak bunların yerine başvuru harcının getirilmesinin yerinde bir düzenleme olduğu hakkında bkz. PINAR, s. 46-47.

38 Ancak mahiyeti icabı için sonunda hesap edilip alınması gereken maktu karar ve ilâm harcı ise, harç alacağından doğması tarihinden itibaren 15 gün içinde ödenir (Harç. K. m. 27, II).

39 Başvuru harcının konusunu oluşturan işlemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. PINAR, s. 47 vd.

40 Bu konuda bkz. ALDEMİR, H.: Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 2. Baskı, Ankara 2009, s. 390 vd.

41 "Türk Medeni Kanunu'nun 174/2. maddesine göre verilen manevi tazminat, boşanmanın fer'i (eki) niteliğinde olup, bu taleplerin reddi veya kabulü halinde harç ve vekâlet ücretine hükmedilemez. Bu husus nazara alınmadan davacı yararına hükmedilen manevi tazminat üzerinden ayrıca harç alınması ve davacı yararına da vekâlet ücreti verilmesi doğru değildir" (2. HD 10.4.2003,

boşanmanın fer'i sonuçlarından olmayan talepler, boşanma davası ile birlikte istenmiş ise, bunlar bakımından da ayrıca hem başvuru harcı hem de karar ve ilâm harcı alınmak zorundadır⁴². Bu anlamda örneğin, boşanma davası sırasında iletilen sürülen para alacağı, ziynet veya ev eşyasının aynen iadesi veya tazmini, katkı payı karşılığı, edinilmiş mallara katılma rejimi sonucu malların tasfiyesi talebi ve değer artışı payı gibi talepler, boşanmanın fer'i niteliğinde olmadığından, başvuru harcı ile nispi karar ve ilâm harcına tabidir⁴³. Fakat Yargıtay, yeni tarihli kararlarında, boşanma davalarında boşanmanın fer'i sonuçlarından olmayan talepler aynı dilekçeyle talep edilmiş ise bunlar için talep sayısınınca değil bütün talepler için sadece bir başvuru harcı alınması gerektiğine karar vermeye başlamıştır⁴⁴.

2908/5218: YILMAZ, Z.: Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri İle Vekalet Ücreti, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 269 dn. 115); "Boşanma davası içinde vaki ve boşanmanın fer'i niteliğinde olan Türk Medeni Kanununun 175. maddesinde ifade edilen yoksulluk nafakası, aynı kanunun 174. maddesinde yazılı maddi ve manevi tazminat istekleri harca tabi değildir" (2. HD 25.3.2004, 2898/3769: ALDEMİR, s. 390).

42 "Davacı kadının dava dilekçesinde yer alan katılma alacağına yönelik isteği boşanmanın eki niteliğinde olmayıp nisbi harca tabi olduğu ve eşler arasındaki mal rejiminin sona ermesine bağlı olarak istenebileceğinden **başvurma harcının da alındığı** görülmekle nisbi harcin ikmal için davacıya mehil verilmesi, nisbi harç verildiği takdirde katılma alacağına yönelik davanın tefrik edilmesi ile boşanma davası sonucu beklenerek olumlu ya da olumsuz bir karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi usul ve yasaya aykırıdır" (2. HD 24.01.2007, 2006/21592: ALDEMİR, s. 392); "Davacı, edinilmiş mallara katılma rejimi sonucu malların tasfiyesine karar verilmesini de istemiştir. Başvurma harcı alınmıştır. Mahkemece bu istek tefrik edilmediğine göre öncelikle nisbi harcin ikmal edilmesi, işin esasının incelenmesi ve sonucu uyarınca karar verilmesi gerekir" (2. HD 27.12.2004, 14720/15804: YILMAZ Z, s. 269 dn. 116); "Davacı kadın ayrıca eşyaların aynen iadesini istemediği takdirde beş milyar maddi tazminatın tahsilini istemiştir. Bu istek boşanmanın fer'i niteliğinde olmayıp, harca tabidir. Harç alınmadan kesin hüküm oluşturacak şekilde maddi tazminata karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır" (2. HD 20.02.2004, 181/2179: YILMAZ Z, s. 269 dn. 116); "Davalı kocanın kiralık eve taşınması sırasında yaptığı masraf ve trafik kazasından dolayı üçüncü şahsa ödediği tazminata yönelik maddi tazminat istemi boşanma davasının eki niteliğinde bulunmamaktadır. Davalı koca tarafından harcı yatırılarak usulüne uygun bir dava veya karşılık dava da açılmamıştır. Bu istekle ilgili "karar verilmesine yer olmadığına" şeklinde hüküm kurulması gerekirken kesin hüküm yaratacak şekilde red hükmü kurulması doğru olmamıştır" (2. HD 03.04.2008, 6766/4660: ALDEMİR, s. 391).

43 Bu konuda bkz. YILMAZ Z, s. 269; ALDEMİR, s. 390 vd.

44 "Davacı-davalı kadının ziynetlere ilişkin istemi ile davalı-davacı koca adına kayıtlı İzmir'deki ev ve bu evdeki eşyalara ilişkin değer artış payı ve katkı payı istekleri boşanmanın eki niteliğinde değildir. Başvuru harcı yatırılmıştır. **Yatırılan başvuru har-**

Kanaatimizce Yargıtay'ın bu yeni uygulaması tartışmaya açıktır. Gerçekten de, bir hukuk devletinde ve sosyal devlette, hak aramanın ya da diğer bir deyişle yargı organlarına başvurup dava açmanın mümkün olduğu kadar ucuz olması, hak aramanın bireyler için pahalı olmaması gerektiği düşüncesinden hareket edildiğinde, bu yeni uygulamanın hak arayanların lehine olması nedeniyle isabetli olduğu düşünülebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere, bugün için, yargılama harç ve giderlerini tamamen ortadan kaldırmak olanaklı olmamakla birlikte, bunların, sosyal devleti ilkesi bağlamında, mümkün olduğu kadar hak aramayı zorlaştıracak, kişileri yargı organlarına başvurmadan vazgeçirebilecek kadar da yüksek (pahalı) olmaması gerekir.

Ancak öte yandan, bu yeni uygulamanın, objektif dava birleşmesi açısından da irdelenmesi gerekir. Bilindiği üzere, objektif dava birleşmesi, davacının, aralarında hiçbir bağlantı bulunması zorunlu olmayan ve hepsi eşit düzeyde dava konusunu teşkil eden birbirinden bağımsız birden fazla talebini, aralarında aslilik-ferilik ilişkisi kurmadan aynı dava dilekçesiyle aynı davalıdan talep etmesidir⁴⁵. Objektif dava birleşmesinde esasında davadaki talep sayısı kadar dava bulunmaktadır ve mahkemenin her bir talep hakkında ayrıca karar vermesi zorunludur. Burada görünüşte tek bir dava olsa bile gerçekte talep sayısı kadar dava bulunmaktadır. Yani, her bir talep tek başına dava edilebilecek niteliktedir. Fakat usul ekonomisi nedeniyle davacı birden fazla talebini aynı dilekçe ile aynı davalıya karşı yöneltmektedir. Diğer bir deyişle, usul ekonomisi gereğince, *bir dilekçeyle birden fazla dava açılmaktadır*. Burada amaç tahkikatın birlikte yürütülmesi, böylece emek ve zamandan tasarruf edilmesidir.

Boşanma davasında, boşanmanın fer'i sonuçlarından olan talepler için ayrıca başvuru harcı alınmaması isabetlidir. Ancak, boşanmanın fer'i sonucu olmayıp da, ayrıca dava edilebilecek nitelikte olan taleplerin boşanma davasıyla birlikte istenmesi halinde, kanımızca, burada objektif dava birleşmesinin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

ci dava dilekçesindeki tüm istekleri kapsar. O halde bu taleplerle ilgili peşin nisbi harcin tamamlanması sağlanmadan (Harçlar Kanunu m.30-32) yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir" (2. HD 02.11.2010, 16563/18202: Yayınlanmamıştır).

45 Bu konuda bkz. PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, s. 285; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 301.

Zira bu taleplerden her biri ayrı ayrı ve eşit düzeyde dava konusu olup, bunların tek başına dava edilme olanağı da mevcuttur. Bu nedenle, her bir talep bakımından ayrı ayrı başvuru harcı alınması gerekir⁴⁶. Çünkü tek bir dilekçeyle de olsa, davacı aslında *birden fazla dava açmaktadır*. Başvuru harcının konusundan birisi de dava açılması olduğuna göre, açılan her dava ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Birden fazla talebin (davanın) tek bir dilekçeyle toplanmış olması, tek bir başvuru harcı alınması gerektiği sonucuna götürmez. Zira aynı dilekçeyle de olsa, her bir talep için mahkemeye başvurulmakta ve her bir talep için mahkemeden hukuki himaye talep edilmektedir. Başvuru harcındaki "başvuru" sözcüğü, birden fazla talep içinde olsa tek bir dilekçe verilmesi anlamında değildir. Yani mahkemeye bir kez başvurmak anlamına gelmez. Aksine, buradaki başvuru dava açılması şeklinde anlaşılmalıdır. Objektif dava birleşmesinde, tek bir dilekçeyle de olsa birden fazla talep için mahkemeye başvurulduğuna (dava açıldığına) göre, aynı anda (aynı dilekçeyle) birden fazla başvuru söz konusu olmaktadır. Davacı tek dilekçeyle de olsa, birden fazla hakkının korunmasını, hüküm altına alınmasını talep etmektedir. Objektif dava birleşmesinde, mahkemenin her bir talep için ayrıca karar vermesi zorunludur. Mahkeme her bir talep için yargılama yapıp hüküm vereceğine göre, devletin, her bir talep için başvuru harcı alması gerekir. Kaldı ki, yukarıda yargılama giderleri ve özellikle harçların alınma amacını incelerken belirtildiği üzere, harç alınmasının bir nedeni de, devlet mahkemelerinin haksız ve mesnetsiz taleplerle meşgul edilmesinin önlenmesi düşüncesidir. Eğer bir dilekçeyle birden fazla talep dava konusu edildiğinde bütün talepler için ayrı ayrı almak yerine hepsi için tek bir başvuru harcı alınacak olursa, bu durum, harç alınmasının biraz önce belirtilen amacı ile de çelişecektir. Bu nedenlerle, kanımızca boşanma davalarında, boşanmanın fer'i sonuçlarından olmayan taleplerin boşanma davası ile birlikte aynı dava dilekçe-

46 YILMAZ, Z., s. 280. Nitekim Yargıtay'ın bir kararına göre "Taahhütnamelerin iptali ve ipoteğin silinmesi davaları özleri itibarıyla bağımsız birer davadan ibarettir. Yani ayrı ayrı davalar ile mahkeme önüne getirilebilecek nitelikte ve birbirleriyle ilgili, fakat birbirinden ayrı davalardır. Bir dilekçede isteklerin birleşmesi bunların bağımsızlığına engel olmaz. O halde, taahhütnamenin iptali davası için alınan harçla ipoteklerin silinmesi davası yürütülemez. O davaların da nisbi harçlarının hesaplanıp alınması gerekir" 4. HD 23.2.1965; KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 1499).

sinde talep edilmesi halinde, her bir talep için ayrı ayrı başvuru harcı alınması gerekir.

2) Karar ve İlâm Harcı: Yargı harçlarının bir diğeri de, karar ve ilâm harcıdır⁴⁷. Bu harç, mahkeme tarafından, davanın esasa veya usule ilişkin bir sebeple sona erdirilmesi halinde alınmaktadır⁴⁸. Bir başka deyişle, karar ve ilâm harcının konusunu, mahkeme tarafından nihaî bir karar verilmesi teşkil etmekte, nihaî karar verildiği anda, karar ve ilâm harcı doğmaktadır. Bu nitelikte bir harcın alınmasının esas sebebi ise, gereksiz yere ve kötü niyetli olarak dava açılmasına ve böylece yargı organlarının haksız ve mesnetsiz olan taleplerle meşgul edilmesine engel olma düşüncesidir⁴⁹.

Konusu para ile değerlendirilemeyen bir şey olan davalarda, dava açılırken davacıdan peşin olarak maktu karar ve ilâm harcı alınır⁵⁰. Konusu para⁵¹ veya para ile değerlendirilen bir şey olan⁵², yani mamelek hukukundan doğan⁵³ davalarda ise,

47 Geniş bilgi için bkz. PINAR, s. 91 vd.

48 Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi taleplerinde alınması gereken karar ve ilâm harcı ile ilgili olarak bkz. ŞANLI, C.: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarının Tahsil Olunacak "Karar ve İlâm Harcı"na ve Ticaret Mahkemelerinin Bulunduğu Yerlerde "Görevli Mahkeme"ye İlişkin Bazı Sorunlar (İBD, 1993/1-2-3, s. 763-772).

49 ALDEMİR, s. 269.

50 Aslında nispi karar ve ilâm harcına tabi olan bir dava, maktu harç alınarak karara bağlanmış ise, Yargıtay'a göre karar bu nedenle bozulmalıdır. Örneğin bkz. (HGK 12.1.1972, 581/5: ABD 1972/2, s. 322-323). Ancak kanımızca da, bu durumda, eğer karar esas bakımından doğru ise, yalnız harcın tamamlanması için esas bakımından bozulmamalı, harç bakımından gerekli değişiklik yapıldıktan sonra düzeltilerek onanmalıdır. Bkz. KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.V, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 5318.

51 Dava konusu yabancı para alacağı ise, yabancı paranın dava tarihindeki Merkez Bankası efektif döviz kuruna göre bulunacak Türk parası karşılığı üzerinden karar ve ilâm harcı alınması gerekir. Örneğin bkz. (19.HD 04.12.2006, 6503/11543: ALDEMİR, s. 275).

52 Bir davanın nispi karar ve ilâm harcına tabi olup olmayacağı, dava konusu hakkın niteliğine göre belirlenir. Bu konuda bkz. KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.V, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 5308. Değer tayini mümkün olan hallerde, değer gösterilmemiş ise, davacıya bu değer tespit ettirilir. Davacının değer tespitinden kaçınması halinde, dava dilekçesi işleme konmaz (Harç. K. m.16, III). Ayrıca, bir davanın harca tabi olmaması, dava konusunun değerinin dilekçede gösterilmemesini gerektirmez. Örneğin bkz. (14. HD 27.06.1985, 1601/4628: YKD 1985/12, s. 1820-1821). Öte yandan, harcın tahsil ve eksik ise tamamlanması hususu mahkemeye re'sen göz önünde tutulur (ALDEMİR, s. 288). Örneğin bkz. (1. HD 09.03.2006, 485/2321: ALDEMİR, s. 271-272). Aynı doğrultuda başka kararlar için bkz. ALDEMİR, s. 288 vd.

53 KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. I, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 164.

nispî⁵⁴ karar ve ilâm harcı alınır⁵⁵. Bu durumda nispî karar ve ilâm harcının dörtte biri, dava dilekçesinde gösterilen değer üzerinden peşin olarak⁵⁶; kalan dörtte üçü ise, hüküm altına alınan miktar üzerinden, kararın (hükümün) verilmesinden itibaren iki ay içinde ödenir (Harç. K. m.28). Nispî karar ve ilâm harcı esas olarak, davanın tamamen ya da kısmen kabulü halinde verilen kararlardan alınmaktadır. Burada, özel kişilerin konusu belli bir değerle ilgili bulunan uyuşmazlıklarının devletin yargı organları aracılığıyla çözümlenmiş olması nedeniyle, nispî karar ve ilâm harcı bakımından, harcı doğuran olay gerçekleşmiş bulunmaktadır⁵⁷. Öte yandan, davanın reddi halinde ise maktu karar ve ilâm harcı alınır.

Biraz önce de belirtildiği üzere, nispî karar ve ilâm harcının dörtte birinin dava açılırken peşin olarak ödenmesi zorunludur (Harç. K. m.28). Harçların alınması hususu kamu düzenine ilişkin olarak kabul edildiği için, hâkimin harcın ödenmiş olup olmadığını re'sen dikkate alması gerekir. Davanın başında ödenmesi gereken peşin harç ödenmedikçe davaya devam olunmaz. Zira Harçlar Kanunu m.32 hükmüne göre, yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz. Harcın ödenmemiş olduğunu tespit eden mahkemenin, harcı ödemekle yükümlü olan tarafa süre vermesi gerekir. Bu süre içinde de harcın ödenmemesi halinde nasıl bir karar verilmesi ge-

54 Bir davanın nispî karar ve ilâm harcına tabi olup olmayacağı hususu, dava konusu hakkın niteliğine göre belirlenir. Yoksa, davacının dilekçesinde bu konudaki nitelendirmesi hâkimi bağlamaz. Mahkemenin dava konusu hakkın niteliğini re'sen araştırması ve buna göre alınacak harcın çeşidi ve miktarını belirlemesi gerekir. Nitekim Yargıtay'a göre de "Konusu para olan veya para ile değerlendirilebilen davalarda karar ve ilâm harcı nisbidir. Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 16 ve 27. maddesince nisbi harca tabi bir davanın harcı alınmadan yürütülmesi ve yargılanmanın yapılması mümkün değildir. Davacıdan değer esasına göre...lira üzerinden nisbi peşin harç alınmamış olması da yanlıştır. Devletin, mahkemelerin çeşitli faaliyetlerini kısmen karşılamak amacı ile aldığı para, yani harçlar kamu düzeni ile ilgili olduğundan davanın harç alınmadan yürütülüp bakılması da hâkimin görevinden ötürü re'sen bozma sebebi sayılmıştır" (15. HD 19.11.1981, 1594/2303: YKD 1982/4, s. 546-547).

55 Bugün için konusu para veya para ile ölçülebilen bir değeri olan davalarda, esas hakkında karar verilmesi halinde, hüküm altına alınan uyuşmazlık konusu değer üzerinden binde 59,4 oranında karar ve ilâm harcı alınır (Harç. K. (1) Sayılı Tarife, A/III,1.a)

56 Peşin alınan karar ve ilâm harcının, işin bitiminde, ödenmesi gerekenden fazla olduğu anlaşılırsa, fazlalık istek üzerine geri verilir (Harç. K. m.31).

57 PINAR, s. 91-92.

rektiği hususunda Yargıtay farklı kararlar vermiştir. Şöyle ki, Yargıtay bu durumda, bazı kararlarında "davanın açılmamış sayılmasına"⁵⁸; bazı kararlarında ise "davanın müracaata bırakılmasına"⁵⁹ karar verilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, Yargıtay'ın, peşin harcın ödenmemiş olması durumunda, davanın müracaata bırakılması gerektiği yönündeki kararı isabetli değildir. Zira Harçlar Kanunu'na göre harcı yatırılmayan herhangi bir talebin mahkemece bir işleme tabi tutulması söz konusu olamaz. Dolayısıyla bu durumda müracaata bırakılmış bir davadan da söz edilemez. Eğer mahkemece verilen kesin süre içinde peşin harç yatırılmaz ise, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerekir⁶⁰.

Bu konuda ileri sürülen diğer bir görüşe göre, peşin harcın ödememesi durumunda, Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 14'üncü maddesinin son fıkrası uyarınca, dava dilekçesi esas defterine kaydedilmez. Mahkemece peşin harcı ödememiş olan bir dava incelenip karara bağlanamaz. Ayrıca, harcın yatırılmamış olması, yapılan usul işlemlerinin geçersizliği sonucunu da doğurmaz. Bu durumda olsa olsa, harcı alınmamış dava hakkında karar veren hâkimin de

58 "Kural olarak, yargı harçlarının davanın açıldığı sırada ödenmesi gerekir. Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 14/son maddesinde harcı verilmeyen dava dilekçelerinin kabul edilmeyeceği öngörülmüştür. Mahkeme yazı işleri müdürü tarafından harcı ödenmeyen dava dilekçesi kabul edilmiş ve mahkemece tensip suretiyle mahkeme esas defterine kaydedilmiştir. Bu durumda, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 30 ve 32. maddeleri uyarınca ödenmesi gereken harçlar dökümlü olarak belirtilip uygun bir süre içinde ödenmesi için davacıya tebligat yapılmalı, tebligata rağmen harç yatırılmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmelidir" (15. HD 14.03.1991, 11505/3851: YKD 1991/8, s. 1375-1376).

59 "Davacının verilen önele rağmen harcı yatırmadığı olayda uyuşmazlık konusu teşkil etmektedir. Bu durumda Harçlar Kanunu'nun 30 ve 127. maddeleri açıklığı gereği davaya devam olunamaz. Her halde harç yatırmamış olmanın müeyyidesi davanın açılmamış sayılması değildir. Tersine, dava mevcut ve eldedir; ancak yürütülmemesi anlamında askıdadır. Harçlar Kanunu'nun 30 uncu maddesinin HUMK'un 409. maddesi uyarınca dosyanın işleme konulmasından söz etmesi de bu yönü kanıtlar. Burada, bir çeşit uygulamadaki deyimle "müracaata bırakılmış dava" söz konusudur" (9. HD 07.05.1971, 372/11283: ALDEMİR, s. 283). Yargıtay'ın bu kararı, yargı işlemlerinden alınması gereken harçların ödenmemesi durumunda, ne gibi bir yaptırım uygulanacağı, mahkemece nasıl bir karar verilmesi gerektiği hususunda, Harçlar Kanunu'nda yer alan hükümlerin belirsiz ve muğlak olduğunu teyit eder niteliktedir. Zira bu kararda Yargıtay, "davanın yürütülmemesi anlamında askıdadır" gibi kanunda yer almayan ifadeler kullanmıştır.

60 ALDEMİR, s. 283.

harcın alınmamasından mükellef ile birlikte müte-selsilen sorumluluğu yoluna gidilebilir⁶¹.

Kanımızca, peşin harcın davacıya verilen süre içinde de ödenmemiş olması durumunda, esasında nasıl bir karar verilmesi gerektiği hususunda Harçlar Kanunu'nda yeterli açıklığın bulunduğunu söylemek güçtür. Gerçekten de harçların ödenmemesine ilişkin olarak, adı geçen bu kanunun 127'nci maddesinde "kanundaki istisnalar dışında harçların tamamı peşin olarak ödenmedikçe harca konu işlemin yapılmayacağından"; 30' uncu maddesinde "noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça davaya devam edilemeyeceğinden"; 32'nci maddesinde "yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılamayacağından"; 27'nci maddesinde harçlarla ilgili olarak "harç peşin veya süresinde ödenmemiş ise müteakip işlemlere ancak harcın ödenmesinden sonra devam edilebileceğinden" söz etmektedir. Oysa, bu gibi durumlarda davanın akıbeti hakkında uygulanacak yaptırımın Harçlar Kanunu'nda, daha açık bir şekilde düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Bütün bu hükümler dikkate alındığında, kanımızca, peşin harcın ödenmemesi durumunda, mahkemece hemen davanın açılmamış sayılmasına karar verilmemesi gerekir. Aksine, dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilmesi, usul ekonomisine ve menfaatler dengesine daha uygun olacaktır. Nitekim Harçlar Kanunu'nun 30'uncu maddesinde de noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcının ödenmemesi durumunda, dosyanın işleme konulmasının, noksan harcın ödenmesine bağlı olduğundan söz edilmektedir. Eğer dosya işlemden kaldırılmayacak olsaydı, adı geçen hükümde dosyanın işleme konulmasından da söz edilmezdi. Kaldı ki, eğer işlemden kaldırılan dava üç ay içinde yenilenmeyecek olursa zaten davanın açılmamış sayılmasına karar verilecektir (HMK m.150,IV; HUMK m.409,III). Dolayısıyla, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi yerine, dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilmesi ve taraflara üç ay içinde davayı yenileme olanağının tanınması gerekir. Zira bu olanak tanınacak ve dava ilk bir ay içinde yenilenecek olursa, yeniden başvuru harcı ile peşin nispi karar ve ilâm harcının ödenmesine gerek kalmayacak, davacı sadece daha önce ödememiş olduğu peşin harcı öde-

yerek davaya devam edilmesini sağlayabilecektir. Ayrıca, dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verildiği takdirde, davanın derdestliği üç ay süreyle devam edeceği için, dava açılmasının sonuçları da böylece korunmuş olacaktır. Hâlbuki peşin harcın ödenmediği gerekçesiyle davanın açılmamış sayılmasına karar verilecek olursa, dava açılmasının da sonuçları ortadan kalkmış olacak (örneğin, zamanaşımı kesilmesi hükümsüz hale geleceği için ya da hak düşürücü süre korunmuş olmayacağı için), bu durum davacının hak kaybına uğramasına sebep olabilecek ve ayrıca davacı açılmamış sayılan davasını açmak için yeniden harç ödemek durumunda kalacaktır. Bu ise, yukarıda incelendiği üzere, sosyal devlet ilkesi bağlamında, yargılamanın mümkün olduğu kadar hak arayıcılar için pahalı olmaması ilkesiyle bağdaşmayacaktır. Vardığımız bu sonucun, "yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" şeklindeki Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesiyle çeliştiği de söylenemez⁶². Zira mahkeme, burada müteakip işlem bağlamında, yargısal bir işlem yapmamakta, yalnız dosyanın işlemden kaldırılmasına karar vermekle yetinmektedir. Kaldı ki mahkemece verilen dosyanın işlemden kaldırılması kararı inşaî değil, ihzarî bir karar mahiyetini taşımaktadır.

Öte yandan, yargılama sırasında dava konusunun değerinin, dava dilekçesinde belirtilen değerden daha fazla olduğunun tespit edilmesi durumunda, yalnız o celse için davaya devam edilir, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz (Harç. K. m.30). Bu amaçla hâkimin, eksik olan harcın tamamlattırılması amacıyla davacıya süre vermesi gerekir⁶³. Mahkemece, davacıya süre verilmeden, davanın esastan reddine karar verilemez⁶⁴. Aksine bu durumda, noksan olan karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça, davaya devam edilmez, yani dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilir⁶⁵. Bun-

62 Aksi görüşte, ALDEMİR, s. 283.

63 "Mahkemece bir kısım talep yönünden harç yatırılmadığı gerekçesiyle yazılı şekilde hüküm kurulmuş ise de, bu yön usul ve yasa aykırıdır. Zira, peşin harcın yatırılmaması ya da eksik yatırılması halinde harcın ikmali konusunda davacıya uygun bir mehil verilmeli..." (19. HD 14.12.2007, 5252/11296: ALDEMİR, s. 286).

64 Örneğin bkz. (2. HD 05.05.2005, 6458/7424: ALDEMİR, s. 287).

65 YILMAZ Z, s. 286. Ayrıca bkz. (8. HD 18.9.1992, 11648/11857:

61 YILMAZ Z, s. 285.

dan sonra bir ay içinde noksan harç tamamlanır- sa, bununla aynı zamanda yenileme isteminde de bulunmuş sayılacağından davaya devam edilecektir. Bir ay geçtikten sonra noksan harcın tamamlanması istendiği takdirde, davaya devam edilebilmesi için davacının hem noksan karar ve ilâm harcını tamamlaması hem de dava konusunun mahkemece tespit edilecek yeni değeri veya miktarı üzerinden yeniden karar ve ilâm harcının dörtte birini ve başvurma harcını ödemesi gerekecektir. Bu harç ise yenileme talebinde bulunan (davacı veya davalı) tarafça ödenecek ve diğer tarafa yükletilemeyecektir⁶⁶ (Harç. K. m.7; HMK m.150,IV; HUMK m.409,IV).

Diğer taraftan, peşin harcın ödenmemiş olmasına rağmen, mahkemenin davaya devam edip hüküm vermesi durumunda Yargıtay, salt bu nedenle kararın bozulması gerektiğine karar vermiştir⁶⁷. Ancak doktrinde kanımızca da haklı olarak, Yargıtay'ın bu görüşü eleştirilmiştir. Nitekim KURU'ya göre, burada kararın salt bu nedenle bozulması yerine, harç bakımından gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra kararın düzelterek onanmasına karar verilmesi, hem usul ekonomisi ilkesi bakımından hem de mahkeme kararlarına duyulan güvenin sarsılmaması bakımından daha isabetli olacaktır⁶⁸. Ayrıca, harcın yatırılmamış olmasının yaptırımı, yapılan usul işlemlerinin geçersizliği değil, belki gerekli harcı tamamen almadan işlem yapan yani karar veren hâkimin, harcın ödenmesinden mükellefle birlikte müteselsilen sorumlu olmasıdır. Davayı kazanan taraf eğer davacı ve mahkemenin kararı da esas bakımdan doğru ise, zaten davacı harç ödemekle yükümlü olmayacaktır. Böyle bir kimseye artık peşin ka-

rar ve ilâm harcı ödetmenin bir gereği bulunmamaktadır. Aslında doğru olan bir kararın, artık gereği kalmamış olan peşin karar ve ilâm harcının, hâkimin ihmali nedeniyle yatırılmamış olması nedeniyle bozulması ve davanın salt bu nedenle yeni baştan görülmesi, usul ekonomisiyle bağdaşmayacağı gibi, davayı kazanmış olan davacının mahkemelere ve onun kararlarına olan güvenini de sarsacaktır. Öte yandan harca tabi bir davanın harç alınmadan karara bağlanmış ve verilen kararın da kesinleşmiş olması halinde, karar yararına temyiz yoluna başvurulabilir ve bu durumda karar yalnız harç nedeniyle kanun yararına bozulur⁶⁹.

3) Celse Harcı: Celse (oturum) harcı ise, mak- tu bir harç olup, taraflar veya vekillerinin ertelenmesine sebebiyet verdikleri oturumlar için alınır. Şöyle ki, celse harcı, muhakeme tarafların talebi veya muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmiş ise, talike sebebiyet veren taraftan alınır. Her iki halde talike vekiller sebebiyet vermiş ise celse harcı vekillere yüklenir. Eğer celse harcı müteakip iki celsede ödenmezse bir misli fazlasıyla alınır. Ödenmediği takdirde harcın bu miktar üzerinden tahsili için Maliye'ye yazı yazılır (Harç. K. m.12). Yoksa celse harcının ödenmemiş olması davanın reddini gerektirmez⁷⁰. Bu niteliğiyle celse harcı, kötü niyetli tarafların davayı sebepsiz yere uzatmalarının önüne geçmek, böylece tarafları bir anlamda davayı takip etmeye zorlamak amacıyla kabul edilmiş bir harçtır. Ayrıca, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323'üncü maddesinde her ne kadar celse harcı da yargılama giderleri arasında sayılmış ise de, bu harç davayı kaybeden tarafa yükletilmesi gereken bir harç değildir (Harç K. m.12). Dolayısıyla, bu harcın tahsilinin sağlanabilmesi için, celse harcına mahkûm edilen tarafın kararda açıkça gösterilmesi gerekir⁷¹.

YILMAZ Z, s. 286 dn. 156).

66 YILMAZ Z, s. 287.

67 "Harca ilişkin hükümler, kamu düzenine ilişkindir ve mahkemece görevi gereğince kendiliğinden göz önünde tutulması gerekir. Harç alınması gereken bir davada, harç alınmadıkça davaya devam olunamayacağı ise Harçlar Kanunu'nun 30. maddesinin açık hükmü gereğidir. Mahkemece, bu maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın...davaya devam olunarak uyumsuzluğun karara bağlanması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir" (10. HD 18.06.1974, 3664/4478: YKD 1976/2, s. 187-188). Aynı doğrultuda (15. HD 19.11.1981, 1594/2303: YKD 1982/4, s. 546-547).

68 Bkz. KURU, C.V, s. 5316-5317. Nitekim Yargıtay bir kararında, harcın ödenmemesini bozma sebebi saymamış, bu eksikliğin giderilmesi ve harcın ödenmesi için dosyanın mahkemesine geri çevrilmesi gerektiğine karar vermiştir (HGK 12.05.1982, 9-1180/494: YKD 1983/2, s. 162-163). Ayrıca bkz. KURU, C.V, s. 5316-5317.

69 KURU, C.V, s. 5316-5317.

70 "Celse harçlarının ne suretle, kimden ve ne miktarda ve nasıl tahsil edileceği 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 12. maddesinde açıklanmıştır. Sözü geçen maddede celse harcını belirli sürede ödemeyen taraf için iki kat ödeme cezası verileceği ve bunu da ödememesi halinde tahsili için maliyeye tezkere yazılmasına karar verileceği öngörüldüğünden davacı vekilinin celse harcını yatırmadığından bahisle davanın reddi yerinde değildir" (3. HD 09.09.1981, 4048/3837: ALDEMİR, s. 269).

71 ALDEMİR, s. 267.

III) Karar ve İlâm Harcının Ödenmemesine Bağlılanan Sonuçlar

1) Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararından 72 Önceki Dönem

Anayasa Mahkemesinin, 14.01.2010 tarihli kararından önce, karar ve ilâm harcının ödenmemesine bağlanan sonuçlar, esas itibarıyla 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesiyle, aynı Kanun'un 32'nci maddesinde düzenlenmiştir. Harçlar Kanunu'nun, Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinden önceki 28'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin ikinci cümlesi "Karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmez" şeklindeydi. Yine Harçlar Kanunu'nun halen yürürlükte olan 32'nci maddesi ise "Yargı işlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmez" şeklindedir.

Anayasa Mahkemesinin Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinin yukarıda belirtilen hükmünü iptal etmesinden önce, kanunun açık hükmü gereğince karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmemekteydi. Aynı şekilde, yargı işlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmamakta, bu bağlamda, karar tebliğ çıkarılmamakta, kanun yoluna başvuru talepleri kabul edilmemekte ve yine müteakip işlemler bağlamında ilâmın icra edilmesi talepleri reddedilmekteydi.

Hal böyle iken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 26.06.2007 tarih ve 25321/02 başvuru no'lu ÜLGER/TÜRKİYE kararında, Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesi gereğince mahkeme kararı (ilâmı) alınmasını, karar ve ilâm harcı ödenmesi şartına bağlayan uygulamayı, kanımızca da isabetli olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesine ve bu sözleşmenin eki niteliğindeki 1 No'lu Protokolün 1'inci maddesine aykırı bulmuş ve ihlal kararı vermiştir⁷².

Konunun bütünlüğünün sağlanması ve bu konuda yaşanan sürecin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin konuyla ilgili bu kararının önemli görülen bazı bölümlerinin burada belirtilmesi yararlı olacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ihlal kararında, özetle şu gerekçelere yer vermiştir: "... AİHM, AİHS'nin 6 § 1. maddesinin herkese, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili olarak, bir mahkeme tarafından davasının görülmesini isteme hakkı verdiğini yineler; bu yolla hukuki konularda mahkemelerde dava açma hakkı anlamına gelen erişim hakkının bir yönünü teşkil ettiği "mahkemeye gitme hakkı"nı da çerçevesi içine alır. Öte yandan, Sözleşmeye Taraf Devletlerden birinin iç hukuk sistemi, nihai ve bağlayıcı bir kararın, taraflardan birinin zararına geçersiz kılınmasına izin verirse, bu hak aldaticıdır. AİHS'nin 6 § 1. maddesinin, hâkim kararlarının uygulanmasını güvence altına almadan, davacılara tanınan usule ilişkin teminatları -hakkaniyete uygun, açık ve süratli davalar - ayrıntılı olarak tanımlaması düşünülemez. Bu Madde'nin yalnız mahkemelere erişim ve davaların idaresi ile ilgili olduğu biçiminde yorumlanması, Sözleşmeye Taraf Devletlerin AİHS'yi kabul ettiklerinde uymayı taahhüt ettikleri hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyum olmayan durumlara yol açabilir. Bu nedenle, mahkemelerin verdiği kararların uygulanması, AİHS'nin 6 § 1. maddesinin amaçları doğrultusunda, "yargılama"nın tamamlayıcı parçası olarak değerlendirilmelidir. - AİHM, kararların uygulanmasının yargılamanın bütünleyici parçasını teşkil etmesi gibi, "medeni hak ve yükümlülüklerin" belirlenmesi için ilk derece ve temyiz mahkemelerine erişim ile beraber mahkemeye gitme hakkının da, icra davasına erişim hakkını eşit derecede koruduğu kanısındadır... Buradaki mesele, kaybeden tarafın üstlenmesi gereken harçları peşinen ödeme zorunluluğunun, başvuranın lehine verilen bağlayıcı kararı almasını ve sonrasında icra takibini başlatmasını engellemesidir. - Bu bağlamda mahkemeye erişim hakkının mutlak olmadığı ancak sınırlamalara tabi olduğu anımsatılır; erişim hakkı, niteliği gereği Devlet'in düzenlemelerini gerektirdiğinden, bu sınırlamalara üstü kapalı olarak müsaade edilmiştir. Öte yandan, AİHM, uygulanan sınırlamaların, bireye bırakılan erişimi, hakkın esasına zarar gelecek ölçüde sınırlamaması ya da azaltmaması nedeniyle memnun olmalıdır. Ayrıca, haklı bir amaç gütmeyen ve başvuru yollar ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunmayan bir sınırlama, 6 § 1. madde ile uyumlu olmayacaktır....AİHM, Harçlar Kanunu'nun 28 (a) maddesine atıfta bulunarak,

72 Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, 14.01.2010 tarih ve E. 2009/27, K. 2010/9; RG. 17.03.2010, Sayı 27524.

73 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu kararının Türkçeye çevrilmiş tam metni için bkz. Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Der-gisi (MİHDER), 2010/1, s. 190-201.

mahkemenin, başvurana, mali bir sorumluluk yüklemiş olduğunu, böylece karara erişimini ve kararın uygulanmasını engellediğini kaydeder. - AİHM, AİHS'nin 6 § 1. maddesi kapsamındaki etkili hakları güvence altına alma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin, yalnız müdahale olamaması anlamına gelmediğini, Devlet'in olumlu bir faaliyette bulunmasını gerektirebileceğini de yineler. Yargılama giderlerinin karşılanmasında tüm sorumluluğu başvurana yükleyerek, Devlet'in kararların uygulanması için hem hukuken hem de uygulamada etkin bir yöntem belirleme yönünde genel ya da özel her türlü uygun tedbiri alma yükümlülüğünden (pozitif yükümlülük) kaçındığı kanısındadır. Dolayısıyla, bu davada, yargılama giderlerinin miktarı ile bu giderlerin ödenmesi, başvuranın bu meblağları ödeme kapasitesi ve kararın bir kopyasının başvurana verilmesi arasındaki makul orantılılık ilişkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. - Yukarıda belirtilenler ışığında, AİHM, başvuranın kararın bir kopyasını alamadan mahkeme harcını ödemekle yükümlü tutulmasının, üzerinde aşırı bir yük oluşturduğu ve mahkemeye erişim hakkını bu hakkın özünü zedeleyecek derecede kısıtladığı kanısındadır. Dolayısıyla AİHS'nin 6 § 1. maddesi ihlal edilmiştir. - AİHM, bir "talebin" uygulanabilir olarak addedilecek derecede yeterince kabul görmesi halinde, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi çerçevesinde "mülkiyet" teşkil edebileceğini yineler. 13.03.2001 tarihli karar başvurana icraya verilebilir tazminat sağlamıştır. - Başvuranın kararı uygulatamaması, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk paragrafının ilk cümlesinde ortaya konduğu üzere, mülkiyetin çekişmesiz kullanımı hakkına müdahale teşkil etmiştir. Bu müdahale hiçbir biçimde maruz gösterilmediğinden, AİHM, AİHS'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır".

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, karardan da anlaşılacağı üzere, esas olarak iki hususa dikkat çekerek, ihlal kararı vermiştir. Bunlardan birincisi, adalete erişim hakkının engellendiği, ikincisi ise mülkiyetin çekişmesiz kullanımı hakkının ihlal edildiğidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu kararı üzerine, uygulamada bazı mahkemelerce, mahkeme kararı (ilâm) alınması için harç alınmasının zorunlu olmadığına karar verilerek ilgiliye ilâm verilmiş; ancak çoğunlukla mahkemeler bu karara

rağmen, davayı kazanan davacıya ilâm vermekten imtina etmiştir. Diğer bir deyişle, bu kararı bazı mahkemeler dikkate almış ve gereğini yerine getirmiş, çoğu mahkemeler ise hiç dikkate almamıştır.

Durum böyle iken, Bolu 1'inci Asliye Hukuk Mahkemesi ile Malkara Asliye Hukuk Mahkemesi, Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin ikinci cümlesinde yer alan "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilmmez" hükmü ile yine Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesinde yer alan "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" hükmünün, Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürerek, adı geçen hükümlerin iptali talebiyle, Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır.

2) Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararından Sonraki Dönem

Anayasa Mahkemesi, biraz önce belirtilen mahkemelerin Harçlar Kanunu'nun yukarıda belirtilen hükümlerinin iptalinin talep edildiği başvuru sonucunda, bu Kanun'un 28'inci maddesinde yer alan "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilmmez" şeklindeki hükmün Anayasaya aykırı olduğuna karar verip iptal talebini kabul ederken; aynı kanunun 32'nci maddesinde yer alan "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" hükmünün ise Anayasaya aykırı olmadığına karar vererek iptali talebini reddetmiştir. Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin kararının bazı bölümlerini burada belirtmek yararlı olacaktır.

Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinde yer alan "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilemez" şeklindeki hükmü Anayasaya aykırı bularak iptal ederken özetle şu gerekçelere dayanmıştır: "...Harç idarece yapılan bir hizmetten yararlananlardan bu hizmet dolayısıyla alınan para, diğer bir deyimle verginin özel ve ayrık bir türüdür. Bu nedenle diğer harçlarda olduğu gibi, yargı harçlarında da kural; harcın, davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişi tarafından ödenmesidir. Ancak yargı yoluna başvurmak, başvuran kişiye bir harç yükümlülüğü yüklediği gibi, başvuranın haklı çıkması halinde bu yükümlülük yer değiştirmekte ve davada haksız çıkan tarafa yükletilmektedir. Bu nedenle nisbi harca tabi davalarda, yargılama

sonunda ödenecek harç miktarıyla birlikte, harcın gerçek sorumlusu da mahkeme kararıyla belirlenmektedir. - Anayasanın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, konulan kuralarda adalet ve hakkaniyet ölçülerini göz önünde tutan, hakların elde edilmesini kolaylaştıran ve hak arama özgürlüğünün önündeki engelleri kaldıran devlettir. - Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında "herkes meşru vasıta ve yollarla faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkı ile adil yargılanma hakkına sahiptir" kuralı yer almaktadır. - Hak arama özgürlüğü, diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biri olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal barışı güçlendiren, bireyin adaleti bulma, hakkı olanı elde etme, haksızlığı önleme uğraşının da aracıdır. - Anayasa'nın 36. maddesinde ifade edilen hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı, sadece yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunmada bulunma hakkını değil, yargılama sonunda hakkı olanı elde etmeyi de kapsayan bir haktır. Dava açarken peşin harcı ödeyen ancak nispi harca tabi davalarda işin niteliği gereği dava sonuna bırakılan bakiye harçtan yasal olarak sorumlu olmadığı mahkeme kararıyla belirlenen davacıya, sorumlusu olmadığı harcın tahsili koşuluyla ilâmın verilmesi; hak arama özgürlüğünü engelleyici nitelik taşımaktadır. Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir".

Karardan da anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinde yer alan "Karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilgiliye ilâm verilmez" şeklindeki hükmü, kanımızca da isabetli olarak iptal ederken, esas olarak iki gerekçeye dayanmıştır. Bunlardan birincisi, hukuk devleti ilkesi, diğeri ise hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkıdır.

Gerçekten de bir hukuk devletinde, açmış olduğu bir davada haklı olduğu mahkeme kararıyla tespit edilmiş olan davacının, bu ilâmı icraya koymasının önündeki engellerin kaldırılması gerekir. Özellikle, ilâmın icraya konulmasını, davayı kaybe-

den davalının yapmak zorunda olduğu bir yükümlüğün yerine getirilmesi şartına bağlamak, hukuk mantığına aykırı olduğu gibi, hakkı mahkeme kararıyla tespit edilenin bu hakkına kavuşmasını, davalının insafına terk etmek anlamına da gelir. Bu ise, hak arama özgürlüğünün önündeki bir engel olarak karşımız çıkar⁷⁴. Meşru bir vasıta olarak dava yolunu kullanan ve davayı kazanan davacının hakkına nihaî olarak kavuşmasına davalının yapmak zorunda olduğu bir davranışla engel olmak, hukuk devleti ilkesi ve hak arama özgürlüğü ile bağdaşmaz. Nitekim yukarıda belirtilen kararında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, bu durumu, adalete erişimin engellenmesi olarak değerlendirmiştir. Davacı mademki açtığı dava sonunda davayı kazanmış, haklı olduğunu tespit ettirmiştir (ilâmın icrası için kesinleşmesi dahi kural olarak şart olmadığına göre), artık onun bu ilâmı icraya koymasını, devletin almak zorunda olduğu bir harcın diğer tarafça ödenmesi şartına bağlamak doğru olamaz. Esasen harcın tahsili göre-

74 Nitekim, kanun koyucu karar ve ilâm harcının tamamını değil, sadece dörtte birini dava açarken davacıdan ödemesini talep etmektedir. Bunun nedeni, nispi harcın matrahını oluşturan dava konusunun değerinin yükselmesi durumunda, davacı için karşılanamayacak miktarlara ulaşan harç yükümlülüğünün hak arama özgürlüğünün önüne geçmesine engel olmaktadır. Bu bağlamda kanun koyucu, davacının davasını açması ve yargılama işlemlerine geçilmesi için karar ve ilâm harcının dörtte birinin alınmasını yeterli görmüş; geriye kalan kısmın tahsilini dava sonuna bırakmıştır. Böylece, davacının haklı çıkması durumunda, karar ve ilâm harcının yükümlüsünün değışeceğini, bu durumda artık yargılama giderine dönüşen harcın Kanun gereğince davada haksız çıkan taraftan tahsil edileceğini gözeterek, hak arama özgürlüğünün kullanılmasını kolaylaştırmıştır. Başlangıçta harcın bir kısmının alınarak hak aramanın kolaylaştırılması kabul edilmişken, dava sonunda alınması gereken bakiye harcın haksız çıkan tarafça ödenmemesi halinde, haklı çıkan tarafın da ilâmı almasını ve böylece onu icraya koymasının önlenmiş olması, hak arama özgürlüğü bağlamında kabul edilebilir bir yaklaşım biçimi değildir. Öte yandan Harçlar Kanunu'nun Anayasa Mahkemesince iptal edilen 28/1.a maddesi hükmünde karar ve ilâm harcı ödenmedikçe "ilgiliye" ilâmın verilemeyeceğinden söz etmektedir. Buradaki ilgiliden maksat, karar ve ilâm harcını ödemekle yükümü olan davayı kaybeden taraf, yani davalıdır. Buna göre, davalı gerekli harcı ödemediği takdirde, bunun sonuçlarına katlanacak, hükme karşı kanun yoluna başvuramayacaktır. Buna karşılık davayı kazanan davacı, lehine olan ilâmı icraya koyabilecektir. Aksinin kabulü, yani davalı tarafından bakiye karar ve ilâm harcının ödenmemesi durumunda davada haklı çıkan tarafın ilâmı almaktan yoksun bırakılması ya da ilâmı alabilmek için çoğu zaman ödeyemeyeceği miktarlara ulaşan harcı ödemek zorunda kalması, hem davacının yargı organlarında hüküm altına alınan hakkını elde etmesi için ilave yükümlülüklerle tabi tutulmasına, hem de yargı kararının hukuksal etkilerini doğurmasının davayı kaybeden tarafın iradesine bırakılarak geciktirilmesine yol açacaktır. Bu durumun, hak arama özgürlüğü ve hukuk devleti ilkesi ile bağdaşması olanaksızdır.

vi devletin yetkili organlarının işidir. Bu aşamada, davacı ile davalıyı karşı karşıya getirmek de doğru sayılamaz. Gerekli harcı ödemeyen davalının karşısında, davacı değil, artık harcı tahsil etmekle görevli olan devlet organları yer almalıdır. Zaten karar ve ilâm harcı kararın verilmesinden itibaren iki ay içinde (Harç. K. m.28/a) ödenmediği takdirde, ilgili mahkeme tarafından sürenin sonundan itibaren on beş gün içinde bir yazı ile o yerin vergi dairesine bildirilecek ve harçlar vergi dairesince tahsil olunacaktır (Harç, K. m.37; m.130). Dolayısıyla bu kurallar göz önünde alındığında, davalının ilâmı icraya koyması, davalının harcı ödemesine ya da iki ay gibi bir sürenin geçmesine veya uzunca bir süre devam edebilecek harcın davalıdan tahsil edilmesinin beklenmesi gibi bir koşula bağlanamaz. Bu bakımdan, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı, isabetli ve yerinde bir karardır⁷⁵.

⁷⁵ Anayasa Mahkemesinin bu kararına bazı üyeler "karşı oy" yazmışlardır. Bu karşı oylarda, Anayasa Mahkemesinin, somut norm denetimi yoluyla bir kanunun Anayasaya aykırılığını inceleyebilmesi için, ortada "görülmekte olan bir davanın" bulunması gerektiğini, oysa burada görülmekte olan bir dava ve davada uygulanan bir kanun hükmü bulunmadığını, zira iptali istenen Harçlar Kanunu hükmünün davada uygulanacak kural değil, davanın görülüp hükmün verilmesinden sonra uygulanan bir kural olduğunu, böylece uyumsuzluğu çözmeye yönelik bir kural bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Görüldüğü üzere, konu, anayasa hukuku disiplini açısından da ayrıca incelenmeye değer bir konudur. Gerçekten de, Anayasa'nın 152'nci ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28' inci maddesine göre, kanunların anayasaya uygunluğunun somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesi için, iptali istenen kuralın "davada uygulanacak kural" olması gerekir. Ancak burada önemli olan "davada uygulanacak kural" kavramı yorumlanırken daraltıcı bir yorum mu yoksa genişletici bir yorum mu yapılacağı hususu önem taşımaktadır. Kanımızca, burada daraltıcı bir yorum tarzı benimsemek daha doğru ve amaca uygun bir çözüm şekli olacaktır. Gerçekten de hâkim bir davada hüküm (yani nihai karar) verdiği zaman davadan elini çekmektedir. Ancak bu, yargılamanın sona erdiği anlamına gelmemektedir. Hüküm şekli anlamda kesinleşinceye kadar davanın derdestliği devam etmektedir. Yani dava halen elde yani görülmekte olan (derdest) bir dava niteliğini taşımaktadır. Davada verilen hüküm temyiz edildiği ve üst mahkeme tarafından bozulduğu takdirde, hâkim bozma çerçevesinde dava ya bakmaya devam etmektedir. Bu nedenle, davada alınacak harç ile ilgili bir kuralın, davadan tamamen bağımsız bir kural olarak düşünülmeye doğru olmamak gerekir. Gerçi harç alınmasına ilişkin bir kural, uyumsuzluğun esastan çözümlenmesi ilişkin bir kural değildir. Ancak, harç da nihayetinde bir dava dolayısıyla verilen karar nedeniyle alınmaktadır. Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28'inci maddesinde yer alan "o dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun" ibaresini, "dava sebebiyle uygulanacak bütün kanunlar" şeklinde anlamak da mümkündür. Bu görüş için bkz. (ÖZEK, Ç.: Memurin Muhakemat Kanunu İle İlgili Bir Anayasa Mahkemesi Kararının İncelenmesi, İHFM, C. XXXII, Sayı 1-2, s. 384 vd.; TUNÇ, H.: Türk Anayasa Yargısında İtiraz Yolu, Erzincan 1992, s. 43). Nitekim Anayasa Mahkemesi, davaya

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesinde yer alan "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" şeklindeki hükmün, Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptali talebini ise reddetmiştir.

Anayasa Mahkemesi bu hükmün iptali talebini reddederken şu gerekçelere dayanmıştır: "... Maddenin ilk tümcesi, "Yargı işlemlerinden alınan harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" hükmünü içermektedir. Bu kural sadece nispi karar ve ilâm harçları için değil, Yasa'da yer alan ve yargı işlemlerinden alınacak tüm harçları kapsayan bir hükümdür. Yasa koyucu bu kuralla yargı hizmetlerinin karşılığı olan ve kanunda yer alan harca tabi işlemlerin yapılmasını, o işleme ilişkin harcın tahsili koşuluna bağlamıştır. Aynı zamanda yasa koyucu ilgilisi tarafından ödenmeyen harcın karşı tarafça ödenmesi halinde işleme devam olunacağını ve ödenen harcın yargılama sonunda ayrıca bir talebe gerek kalmaksızın dikkate alınacağını da belirlemiştir... - Harç, devletin yüklenmiş olduğu görevleri yerine getirebilmek için anayasal sınırlar içinde egemenlik yetkisine dayanarak değerlendirdiği çeşitli kaynaklardan elde etmiş olduğu vergi ve resim gibi bir çeşit kamu geliridir. Ayrıca harç, bireylerin özel menfaatlerine ilişkin olarak, kamu hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında bu hizmetlerin maliyetlerine katılmaları amacıyla zor unsuruna dayanılarak alınan mali yükümlülüktür. Bu nedenle, yargılama sürecinde, yasayla harca tabi kılınmış bir hizmetten yararlanmak isteyen bir ilgili (davalı veya davacı), genel kurallar uyarınca harcını ödeyerek bu hizmetten yararlanabilir. Dava açan veya yargılama sırasında harca tabi bir işlemin yapılmasını isteyen tarafın, harç ödemediği devam eden işlemlerin yapılmasını isteyerek bireysel bir menfaat elde etmesi, harçların konuluş amacına aykırılık oluşturur. - Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılamayacağını belirten kural,

bakacak mahkemenin kuruluş ve yargılama usullerine ilişkin kanun hükümlerini, "davada uygulanacak kural" niteliğinde görmüştür (Örneğin bkz. Anayasa Mahkemesinin 6.5.1975 tarih ve 35/126 sayılı kararı: AYMKD, Sayı 13, s. 489; aynı yönde, Anayasa Mahkemesinin 13.4.1971 tarih ve 63/38 sayılı kararı: AYMKD, Sayı 9, s. 453-454). Bu nedenle kanımızca, Anayasa Mahkemesinin, Harçlar Kanunu'nun 28'inci maddesi hükmüne ilişkin olarak; bu hükmü davada uygulanacak kural niteliğinde kabul edip, hak arama özgürlüğü, adalete erişim hakkı ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde iptal etmesi yerinde olmuştur.

bireylerin özel menfaatleriyle ilgili olarak hizmetten yararlanmalarını, bu hizmetlerin karşılığı olan harcın ödenmesi koşuluna bağladığından, hak arama özgürlüğünü sınırlandıran bir nitelik taşımamaktadır. - Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir".

Karardan da anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi, Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesi hükmünün iptali talebini reddederken, esas olarak harçların konuluş amacından hareket etmiştir. Zira kararda, harçların da vergi ve resim gibi bir çeşit kamu hizmeti olduğu, özel menfaatlerinin gerçekleşmesini isteyen bireylerin, harca konu işlemde yararlanabilmesi için gerekli harcı ödemesinin zorunlu olduğu, bu durumun hak arama özgürlüğüne aykırı olmadığı düşüncesine yer verilmiştir.

Kanımızca, Anayasa Mahkemesinin bu gerekçeleri, yukarıda harçların nitelikleri ve amaçları incelenirken de belirtildiği gibi, yalnızca harçların amacından hareket edildiğinde yerindedir. Gerçekten de harçların bir amacı, özel menfaatlerinin korunması amacıyla devletin yargı organlarına başvurarak "adalet hizmeti" talep eden hak arayanların, bu hizmetten yararlanmalarının karşılığı olarak, tam olmasa bile belli ölçüde devlete (parasal) bir gelir sağlamaktır. Yine yukarıda da belirtildiği gibi, bugün için sosyal devlet ilkesi çerçevesinde dahi, adalet hizmetlerinin tam olarak karşılıksız olması mümkün değildir. Öte yandan harçların bir amacının da, haksız ve mesnetsiz taleplerle devletin yargı organlarının meşgul edilmesinin engellenmesi ve gereksiz dava açılmasının önlenmesi olduğu unutulmamalıdır. Ancak Anayasa Mahkemesinin bu düşünceleri, Harçlar Kanunu'nun 28/1,a maddesi hükmünü iptal ederken savunduğu gerekçelerle çelişir durumdadır. Şöyle ki, harç alınmasının amacı, hak arayanların adalet hizmeti için yapılan giderlere katılmasının sağlanması ise, aynı amaç, bütün harç çeşitleri için de geçerli olmalıdır. Eğer, karar ve ilâm harcının ödenmemesi ilâm alınmasına ve böylece hak arama özgürlüğüne aykırı olmakta ise, aynı şekilde, yargı işlemlerinden alınan harçların ödenmemesi halinde müteakip işlemlerin yapılmaması da hak arama özgürlüğüne aykırı olacaktır. Zira alınan ilâm, müteakip işlemler bağlamında harç ödenmediği için icraya konulamayacaksa, Anaya-

sa Mahkemesi kararında sözü edilen hak arama özgürlüğü de sözde kalacaktır. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesinin, Harçlar Kanunu'nun 28/1,a maddesini iptal ederken dayanmış olduğu gerekçeler, aslında aynı kanunun iptali talebini reddettiği 32'nci maddesi için de geçerlidir. Zira ikisi de sonuç itibarıyla yargı işlemlerinden alınan bir harç olup, benzer amaçlara yöneliktir.

Nitekim, Anayasa Mahkemesinin, Harçlar Kanunu'nun 28/1,a hükmünün iptali talebini kabul edip, 32'nci maddesinin iptali talebini reddetmesinden sonra, uygulamada birtakım tereddütler meydana gelmiştir⁷⁶. Şöyle ki, Anayasa Mahkemesinin iptal kararına rağmen, mahkemeler, karar ve ilâm harcı ödenmedikçe ilâm vermemiş, ilâmı tebliğe çıkarmamış, kesinleşmesi gereken ilâmlar için kesinleşme şerhleri vermemiş, ilâm verilmiş olursa bile, ilâmın icrası aşamasında sorunlar çıkmış, harcı ödenmeyen ilâmların icrası talebi icra dairesince kabul edilmemiştir. Ayrıca Yargıtay da, bu doğrultuda kararlar vermiştir⁷⁷. Bu duruma ise, Anayasa Mahkemesi'nin iptali talebini reddettiği Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesi gerekçe olarak gösterilmiştir. Buna göre, Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesindeki "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" hükmünde yer alan "müteakip işlemler" ifadesinin kapsamına, hükmün tebliğe çıkarılmasının, temyiz başvurusunun kabul edilmesinin ve ilâmın icraya konulmasının da dâhil olduğu sonucuna varılarak, bu gibi talepler, karar ve ilâm harcı öden-

76 YILMAZ Z, s. 256-257.

77 "...Diğer taraftan, mahkeme tarafından nihai kararla davayı sonlandıran hükümde kendisine harç yüklenen ve bu nedenle de, ilamda harç yükümlüsü olarak gösterilen davacı veya davalının, belirtilen bu bakiye nispi karar ve ilâm harcını yatırmadan bir sonraki yargı işlemine ve bu arada icra takibine devam etmesinin olanak bulunmamaktadır. Kararın tebliğe çıkartılması, temyiz edilmesi ve icraya konulması yasal anlamda (müteakip işlemler) olup 492 sayılı Harçlar Yasasının 11. ve 32. maddesine göre harç tamamlanmadan bu işlemlerin yapılması mümkün değildir. Kararın örneğinin harç tamamlanmadan ilgiliye verilmesi, bu kararın, müteakip işlemler için kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. Ayrıca, ilamda harç yükümlüsü olmayanlar bakımından da, kendisi yönüyle ilamı icraya koyup infazını sağlayabilmesi için, harç yükümlüsü olmakla birlikte bunu yerine getirmeyen karşı tarafın sorumlu olduğu harcı ödemesi koşuluna bağlıdır. Bu koşul, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 32. maddesinin birinci cümlesinin halen yürürlükte bulunmasının bir sonucudur. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı ve gerekçesi de dikkate alındığında aksinin düşünülerek, ilgili tarafın harç yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve dolayısıyla müteakip yargı işlemlerine devam edilmesi, harçların konuluş amacına aykırılık oluşturacaktır" (HGK, 24.03.2010, 12-158/178: <http://khyk.kazancihukuk.com/viewer.aspx?i>).

medikçe yerine getirilmemiştir. Diğer bir deyişle, buradaki “müteakip işlemler” ifadesine dayanılarak, neredeyse, Anayasa Mahkemesinin, Harçlar Kanunu’nun 28/1,a maddesine ilişkin olarak verdiği iptal kararı anlamsız bir hale getirilmiştir. Zira mahkeme kararlarından suret verilse bile⁷⁸, müteakip işlemler bağlamında bunun icraya konulması talepleri reddedildiği için, davacının hakkına kavuşmasının önündeki engeller yine tam anlamıyla kaldırılamamıştır. O nedenle ki, doktrinde Anayasa Mahkemesinin Harçlar Kanunu’nun 32 nci maddesine yönelik iptal talebini reddetmesinin yerinde olmadığı, bu hükmünde iptal edilmesinin gerektiği, aksi halde uygulamada tereddütlerin ve farklı yorum şekillerinin doğacağı ileri sürülmüş⁷⁹, nitekim yapılan uygulamalar bu endişeyi haklı çıkarmıştır.

Kanımızca da, Harçlar Kanunu’nun 32 nci maddesinde yer alan “müteakip işlemlerden” maksat, sadece davanın açılmasından hükmün verilmesine kadar geçen dönemde mahkeme tarafından yapılması gereken işlemler olarak anlaşılmalıdır⁸⁰. Bir başka deyişle adı geçen 32 nci maddede

78 Nitekim Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 392’nci maddesinde “Karar tahrir ve imza olunduktan sonra suretleri bir hafta içinde başkâtip tarafından iki taraftan her birine makbuz mukabilinde verilir ve bir nüshası da dosyasında hifz olunur. Suretler asılları gibi imza olunmakla beraber bunlara mahkemenin mührü vaz edilmeğe lâzımdır. İki taraftan her birine verilen suretler ilâmdır” denilmektedir. Aynı şekilde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 301’inci maddesine göre de “Hüküm yazılıp imza edildikten ve mahkeme mührü ile mühürlendikten sonra, nüshaları yazı işleri müdürü tarafından taraflardan her birine makbuz karşılığında verilir ve bir nüshası da gecikmeksizin diğer tarafa tebliğ edilir”.

79 Bkz. DELİDUMAN, S.: Anayasa Mahkemesinin 492 Sayılı Harçlar Kanununun Bazı Maddelerine İlişkin Olarak Vermiş Olduğu 14.01.2010 Tarihli Kararı Üzerine Düşünceler (Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2010, S. 43, s. 113-122), s. 119, 122; YILMAZ Z, s. 256-257.

80 Nitekim, Harçlar Kanunu’nun 32 nci maddesinin ikinci cümlesinde “Ancak ilgilisi tarafından ödenmeyen harçları diğer taraf öderse işleme devam olunmakla beraber bu para muhakeme neticesinde ayrıca bir isteğe hacet kalmaksızın hükümde nazara alınır” denilmektedir. Burada da açıkça belirtildiği gibi, “işleme devam olunmakla”, muhakeme neticesinde”, hükümde nazara alınır” gibi ibareler dahi, bu madde hükmünde geçen yargı işlemlerinden alınacak harçlardan maksadın, hükmün verilmesinden önce alınacak harçlar olduğunu ve böylece müteakip işlemlerden maksadın da dava devam ederken yapılacak işlemler olduğunu teyit etmektedir. Zira, eğer buradaki harçlardan maksat, hükmün verilmesinden sonraki harçlar ve ondan sonra yapılacak müteakip işlemler olsaydı, madde metninde “hükümde nazara alınır” ibaresi anlamsız kalacaktır. Zira karar ve ilâm harcı hükmün verilmesinden sonra ödenmesi gereken bir harçtır. Hâlbuki hükmün verilmesinden önce yapılması gereken bir işleme ilişkin harç olmalıdır ki, hâkim hükmünde bunu nazara alabilsin. Aynı şekilde, madde metnindeki “muhakeme neticesinde” ibaresi de anlamsız kalacaktır. Zira ka-

söz edilmiş harçlar, hükmün verilmesinden önceki harçları kapsar⁸¹. Örneğin, davanın peşin harçları ödenmedikçe dava dilekçesi esas defterine kaydedilemez, mahkeme peşin harçları ödenmeyen bir davayı inceleyip karara bağlayamaz, davanın başında alınmış olan karar ve ilâm harcının noksan olduğu sonradan anlaşılırsa, noksan alınmış olan karar ve ilâm harcı tamamlanmadıkça dava ya devam olunmaz⁸². Bu nedenle, harcın ödenmediği gerekçesiyle, hükmün tebliğ edilmemesi, kanun yoluna başvuru taleplerinin kabul edilmemesi ve ilâmın icraya konulması taleplerinin reddedilmesi doğru değildir. Devletin yetkili organlarıncı, davayı kaybeden davalıdan tahsil edilmesi gereken harcın, müteakip işlemlerin yapılması için önkoşul olarak ileri sürülmesi doğru bir yaklaşım biçimi olarak kabul edilemez. Kaldı ki, cebri icra suretiyle tahsilde, zaten icra dairesi eliyle tüm harcın kaynaktan kesilmesi söz konusudur⁸³.

Anayasa Mahkemesinin kararından sonra, uygulamada bu tereddüt ve yorum farkları devam ederken, 01.08.2010 tarihinde yürürlüğe giren 6009 sayılı Kanunun 18’ inci maddesiyle⁸⁴ Harçlar Kanunu’nun 28’inci maddesine “Şu kadar ki, ölüm ve cismani zarar sebebiyle açılan maddi ve manevi tazminat davalarında peşin alınan harcın oranı yirmide bir olarak uygulanır. Bakiye karar ve ilâm harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğe çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez” hükmü eklenmiştir. Böylece, kanun koyucu, Harçlar Kanununda, hem Anayasa Mahkemesi kararının gereğini yerine getirmek hem de uygulamada ortaya çıkan tereddütleri gidermek bağlamında, oldukça yerinde ve isabetli bir değişiklik yapmıştır. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 302’nci maddesinde de açıkça “Taraflar, harcının ödenmiş olup olmamasına bakılmaksızın ilamı her zaman alabilir-

rar ve ilâm harcı yargılama sona erdikten (hüküm verildikten) sonraki aşamada alınan bir harçtır. Keza maddedeki “işleme devam olunmakla” ibaresinden maksat da mahkeme tarafından dava esasında yapılması gereken işlemlerdir. Oysa karar ve ilâm harcının ödenmesi aşamasında, hâkim hüküm verdiği göre, artık mahkemece devam edilerek yapılacak bir işlem de kalmamıştır.

81 Bu anlamda bkz. DELİDUMAN, s. 120; ALDEMİR, s. 286.

82 KURU, C. V, s. 5317-5318.

83 DELİDUMAN, s. 120.

84 Bkz. “Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (RG 01.08.2010 Sayı 27659).

ler. Bakiye karar ve ilâm harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğle çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez. 492 sayılı Harçlar Kanunu dâhil, diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz” hükmüne yer verilmiştir⁸⁵.

Ancak maalesef, Harçlar Kanunu’nda biraz önce belirtilen değişiklik yapılmış olmasına ve hukuki açıdan bu konuda yaşanan tereddütler giderilmiş gibi gözükmesine rağmen⁸⁶, uygulamada bazı mahkemeler, bakiye karar ve ilâm harcı ödenmedikçe, yine ilâm vermemeye, bazı icra daireleri ise ilâmın icraya konulması talebini reddetmeye⁸⁷ devam etmiştir. Hem de Harçlar Kanunu’nda yapılan değişikliğe rağmen! Kanunda açıkça, karar ve ilâm harcının ödenmemiş olması, “hükmün tebliğle çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez” denilmesine rağmen, bazı mahkemeler ve icra daireleri, “Kanuna rağmen” yanlış uygulamalarını

sürdürmeye devam etmişler, halen de devam etmektedirler. Bu tutum Kanuna açıkça aykırıdır, kanunu görmezden gelmek, hiçe saymak, “Kanuna rağmen” karar vermektir. Kanımızca, bu yanlış uygulamaya devam etmedeki ısrarın nedeni, uygulamanın, harç alma konusunda edinmiş olduğu alışkanlık ile Harçlar Kanunu’nun 128’inci maddesi olsa gerektir. Çünkü bu Kanunun “Memurların Sorumluluğu” başlıklı 128’inci maddesine göre “Gerekli harçları tamamen almadan işlem yapan memurlar harcın ödenmesinden mükellefler ile müteelsilen sorumludurlar”. İşte bugünkü yanlış uygulamaya devam edilmesinin asıl nedenlerinden birisi bu sorumluluk korkusudur⁸⁸.

Burada, HMK’nın 302’nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne de ayrıca dikkat çekilmesinde fayda vardır. Bu hükümde, “492 sayılı Harçlar Kanunu dâhil, diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz” denilmektedir. Bu düzenleme karşısında, Harçlar Kanunu’nun 32’nci maddesinde yer alan “Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz” hükmü, HMK m.302 hükmü ile çelişir durumdadır. Hatta HMK m.302 hükmüne aykırı hale gelmiştir. Çünkü, Harçlar Kanunu m.32 hükmü, uygulamada da yapıldığı gibi, hükmün temyiz edilmesine ve icraya konulmasına engel bir nitelik taşımaktadır. Zira temyize ve icraya başvurma, müteakip işlemler olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar, HMK m.302 hükmü karşısında, Harçlar Kanunu m.32 hükmünün artık gereksiz (haşiv) hale geldiği düşünülebilirse de, bu düşünce, sadece hükmün tebliğle çıkarılması, kanun yollarına başvurulması ve hükmün icraya konulması bakımından savunulabilecek; davanın açılmasından hükmün verilmesine kadar yapılacak işlemler bakımından savunulamayacaktır. Zira bu aşamadaki (yargılama esnasındaki) yargı işlemlerine ilişkin harçlar ödenmezse, yine Harçlar Kanunu m.32 hükmü gereğince müteakip işlemler yapılmayacaktır.

Öte yandan, bu gelişmeler yaşanırken (Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirtilen iptal kararından önce) iş mahkemesinde açmış olduğu davayı kazanan bir davacı, karar ve ilâm harcı ödenmedikçe kendisine ilâm verilememesinin gerekçe-

85 Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 302’nci maddesinin **hükümet gerekçesine** göre de “...Buna göre ilâmı almak isteyen taraf, karar ve ilâm harcının tamamını değil, hüküm sonucunda kendisine yüklenmiş olan kısmını ödemek durumundadır. Taraflardan birinin kendisine yüklenmemiş olan harcı ödemeye zorlanması doğru görülmemiştir. Bu düzenleme hakkaniyete uygun düşmektedir. Aslında karar ve ilâm harcı süresinde ödenmediği takdirde kanunî yoldan tahsili her zaman mümkündür. Bu açıdan diğer tarafın, ödemekle yükümlü olduğu harcın tahsil edilmemiş olması, ilâmın verilmesine engel oluşturmayacaktır”. Öte yandan bu konudaki **Adalet Komisyonu Raporunda** da, isabetli olarak şu düşüncelere yer verilmiştir: “Tasarının 306’nci maddesinin görüşülmesi esnasında aşağıdaki gerekçelerle önerge verilmiştir. “**Devletin harç (vergi) alacağı ile ilâmda teccessüm eden bireysel hak, yapıları ve aidiyetleri itibariyle birbirinden bağımsız ve farklıdır. Tarafların tahsil harcı ödeyememesi ve ödememesi, teşekkül eden ilâmın temsil ettiği hakkı erteleyen veya çıkmaza sokan bir neden olmaz. Devletin alacağını takip, ayrı bir prosedür ve hukuka tabidir. O prosedür içinde devlet, harç alacağını borçlusundan tahsil edecektir. Adalete erişim, adaleti yöneten gücün alacağı sebebiyle savsatılamaz.** Düzenleme, bakiye ilâm ve karar harçlarıyla sınırlıdır. Kanun yoluna başvuru halinde istinaf/temyiz harcının ödenmesi zorunluluğu açıktır. Bu konuda özel düzenleme içermeyen diğer usul kanunlarında Hukuk Usulü Kanunu’na atıf yapıldığı hallerde aynı hükmün o alanda da uygulanacağı tabiidir. Hüküm adil yargılanma hakkı ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihatları ile de hem ahenktir (AİHM 26/06/2002 T., 25321/02 Ülger-Türkiye kararı)”. Önerge Komisyonumuzca kabul edilmiş, madde teelsül nedeniyle 308’inci madde olarak kabul edilmiştir.

86 YILMAZ Z, s. 257.

87 Uygulamada, ilâmın icraya konulması taleplerinin, bakiye karar ve ilâm harcının ödenmemiş olduğu gerekçesiyle reddedildiği hallerde, ilâmın icrasının sağlanması bakımından icra dairesinin işlemine karşı şikâyet (İİK m.16) yoluna başvurulmaktadır. Bu durumu, usul ve takip ekonomisi ilkesiyle bağdaştırmak mümkün değildir.

88 Nitekim Harçlar Kanunu’nun 134’üncü maddesine göre “Maliye müfettişleri, maliye müfettiş muavinleri ve gelirler kontrolörleri ile mahallin en büyük mal memurları her hal ve takdirde, harçları tahsile salâhiyetli memurların hesaplarını teftiş ve kontrole yetkilidirler”.

lerinden birisi olarak gösterilen Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 54 üncü maddesinin 3'ncü fıkrasının iptali ve yürütülmesinin durdurulması talebiyle Danıştay'a başvurmuştur. Gerçekten de biraz önce belirtilen Yönetmeliğin "İlâm Harcının Tahsili" başlıklı 54'üncü maddesi şu şekildedir: "Hüküm verildiği halde tarafların ilâm almalarından dolayı Harçlar Kanunu'nun 119'uncu (şimdi 130'uncu) maddesi mucibince ilâm harcının tahsili için Maliyeye müzekkere yazılmışsa, esas defterine müzekkerenin yazıldığı tarih işaret olunur. - Bundan sonra, kendisine harç tahmil edilmiş olan tarafın ilâm almak üzere müracaatı halinde Maliyece harcın tahsil edildiğine dair vesika ibraz etmesi kendisinden istenerek ancak bu vesikanın veya makbuzun ibrazından sonra ilâm sureti verilir. - **Kendisine harç tahmil edilmiş olan tarafın ilâm sureti almak üzere müracaatı halinde dahi aynı hüküm caridir**".

Danıştay 9'uncu dairesi, yukarıda belirtilen; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ÜLGER/TÜRKİYE kararını, Anayasa Mahkemesinin, Harçlar Kanunu'nun 28/1,a maddesi hükmünün iptali kararını ve nihayet Harçlar Kanunu'nda 01.08.2010 tarihinde yapılan değişikliği gerekçe gösterek, Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği'nin 54 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasına ilişkin yürütmenin durdurulması talebini, kanımızca da isabetli olarak, 04.11.2010 tarih ve E: 2010/5205 sayılı kararı ile kabul etmiştir. İptal talebi ise henüz karara bağlanmamıştır. Danıştay kararının gerekçesini de burada kısaca belirtmek yararlı olacaktır. Yürütmenin durdurulması kararı veren Danıştay 9'uncu dairesine göre "...*Bu durumda açıklanan yargı kararları ve yasada yapılan değişikliklerle bakiye karar harcının ödenmemiş olmasının hükmün tebliğe çıkarılmasına ve takibe konulmasına veya kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmeyeceği açıkça belirtildiğinden ve davacılar lehine olan kanun değişikliğinin ihtilafli işlerde geçmişe yönelik olarak da uygulanabileceği kuralı göz önüne alındığında düzenlendiği tarihte dayanağını teşkil eden yürürlükteki yasaya uygun olan yönetmelik hükmünün sonradan çıkarılan yasaya aykırı olması halinde hukuka aykırı yönetmelik hükmünün iptali gerekeceğinden Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliğinin 54. maddesinin 3. fıkrasının yürütülmesinin durdurulmasına... 4.11.2010 tarihinde oybirliğiyle karar verildi*".

IV. Sonuç

Devletin hak arayanlara sunmuş olduğu adalet hizmetlerinin karşılığı olan yargılama harç ve giderlerinden, sosyal devlet ilkesi çerçevesinde bile, hak arayanların, bugün için bütünüyle muaf tutulması olanağı bulunmamaktadır. Bir başka deyişle, yargı hizmetlerinden yararlanmanın kısmi bir karşılığı olarak, yargılama harçlarının, hem devlete parasal gelir sağlanması hem de haksız ve menetsiz taleplerle devlet mahkemelerinin gereksiz yere meşgul edilmesinin önüne geçilmesi amacıyla alınmasında zorunluluk bulunmaktadır. Ancak bu noktada önemli olan husus, harçların, bireylerin hak arama özgürlüğünü kısıtlayacak ya da engelleyecek kadar yüksek tutarda olmamasına özen gösterilmesidir. Ayrıca, yargılama harçlarının, sadece miktar olarak değil, nitelik olarak da bireylerin hak arama özgürlüğünü engelleyecek mahiyette olmaması gereklidir.

Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesinin, "Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilmez" şeklindeki Harçlar Kanunu'nun 28/1,a maddesini hak arama özgürlüğüne aykırı olarak iptal etmiş olması, isabetli ve yerinde bir karardır. Zira burada alınan harç, miktar olarak yüksek olmadığı durumlarda bile, mahkeme kararıyla haklılığı tespit edilen davacının, hakkını elde etmesini, özellikle icraya başvurmamasını, engelleyici nitelik taşımaktadır. Bu nedenle de işaret edilen hükmün iptal edilmiş olması, yukarıda belirtilen açıklamalar çerçevesinde isabetli olmuştur.

Ancak Anayasa Mahkemesinin "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz" şeklindeki Harçlar Kanunu'nun 32'nci maddesi hükmünün iptali talebini reddetmesi isabetli olmamıştır. Çünkü biraz önce belirtilen 28'inci madde hükmünün iptali, 32'nci maddenin iptali talebinin reddi karşısında, uygulamadaki tereddütleri ortadan kaldırmaya yeterli olmuştur. Zira davacı ilâmı elde etse bile, bunu icraya koyma talebi, 32'nci maddede yer verilen "müteakip işlemler" ifadesi gerekçe gösterilerek reddedilmiş, böylece davacının hakkına erişiminin önündeki engeller yine kaldırılamamıştır.

Kanun koyucu, 32'nci maddenin iptali talebinin reddinin meydana getirdiği tereddütler ve yanlış uygulamalar nedeniyle, kanımızca doğru ve yerinde olarak, Harçlar Kanunu'nda gerekli değişikliği yapmış, Kanun'un 28'nci maddesinde

“Bakiye karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğe çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez” şeklinde yeni bir düzenleme getirmiştir.

Aynı şekilde 1 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe girecek olan Hukuk Muhakemeleri Kanununda da “Bakiye karar ve ilam harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğe çıkarılmasına, takibe konulmasına ve kanun yollarına başvurulmasına engel teşkil etmez. - 492 sayılı Harçlar Kanunu dâhil, diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz” şeklinde bir hükme yer verilmiştir. Bu hükmün yürürlüğe girmesi halinde, artık Harçlar Kanunu m. 32 hükmünde yer alan “müteakip işlemler” ifadesi gerekçe gösterilerek hükmün tebliğe çıkarılması, icraya konulması ve kanun yollarına başvurulması talepleri reddedilemeyecektir. Aksine bir uygulama, HMK m.302,III hükmünde yer alan “492 sayılı Harçlar Kanunu dâhil, diğer kanunların bu maddeye aykırı hükümleri uygulanmaz” hükmüne aykırı olacaktır. Böylece, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun da yürürlüğe girmesiyle artık bu sorunun çözülmüş olacağı düşünülmektedir.

Harçlar Kanunu’nda yapılan değişiklik ve HMK m.302 hükümleri karşısında, artık Harçlar Kanunu’nun 32’nci maddesinde geçen ve harcı ödenmediği takdirde yapılamayacağı belirtilen “müteakip işlemlerden” maksadın, hükmün verilmesinden önce ödenmesi gereken harçlar ve yapılması gereken işlemler olduğu kabul edilmeli-

dir. Esasen yukarıda da incelendiği üzere, bu maddede geçen “müteakip işlemlerden”, davanın görülmesi esnasında (yani hükmün verilmesinden önce) yapılması gereken işlemler anlaşılmalıdır.

Fakat ne yazık ki, kanun koyucunun Harçlar Kanunu’nda biraz önce belirtilen değişikliği yapmış olması dahi, halen bazı mahkemelerin harç alma konusundaki yanlış tutum ve alışkanlıklarını değiştirmesine yeterli olmamıştır. Çünkü bugün, Kanuna rağmen halen daha bazı mahkemeler, bakiye karar ve ilâm harcı ödenmedikçe davacıya ilâm vermemekte, kesinleşmeden icra edilemeyecek ilâmlarda harç ödenmeden kesinleşme şerhi konulması taleplerini reddetmekte; bazı icra daireleri ise, harcı ödenmemiş ilâmın icraya konulması taleplerini kabul etmemektedir. Bu tutum Kanuna açıkça aykırıdır. Bu tutumu devam ettiren mahkemelerin ve icra dairelerinin söz konusu yanlış tutumlarından bir an önce vazgeçmeleri gerekir. Temennimiz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra artık bu yanlış uygulamanın terk edilmesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, kanımızca bu yanlış tutumun asıl nedeni, Harçlar Kanunu’nun 128’inci maddesi uyarınca, harcı alınmayan işlemlerde, bu harçları almakla yükümlü olan memurların, mükellef ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmasıdır. Bu bakımdan, sorunun çözümlü için, yargı harçlarının tahsili usulü bakımından, belki de, yargı görevlileri ile davanın taraflarını karşı karşıya getirmeyecek bir yöntemin benimsenmesi gerektiği ileri sürülebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKDOĞAN, A.: Kamu Maliyesi, 9. Baskı, Ankara 2003.

AKSOY, Ş.: Kamu Maliyesi, 3. Baskı, İstanbul 1998.

ALANGOYA, H.Y./YILDIRIM, M.K./YILDIRIM, N.D.: Medenî Usul Hukuku Esasları, 6. Bası, İstanbul 2006.

ALDEMİR, H.: Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 2. Baskı, Ankara 2009.

ARSLANER, H.: 6183 Sayılı Kanun Kapsamında, Kamu Alacaklarının Haciz Yoluyla Tahsili, Ankara 2010.

BİLGE, N./ÖNEN, E.: Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara 1978.

BULUTOĞLU, K.: Kamu Ekonomisine Giriş, İstanbul 2003.

ÇAĞAN, N.: Vergilendirme Yetkisi, İstanbul 1982.

DELİDUMAN, S.: Anayasa Mahkemesinin 492 Sayılı Harçlar Kanununun Bazı Maddelerine İlişkin Olarak Verilmiş Olduğu 14.01.2010 Tarihli Kararı Üzerine

Düşünceler (Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2010, S. 43, s. 113-122).

ERGİNAY, A.: Kamu Maliyesi, 17. Baskı, Ankara 2003.

KARAKOÇ, Y.: Vergi Yargılaması Hukuku, İstanbul 1995.

KUMRULU, A.: Vergi Hukukunun Bir Kısım Anayasal Temelleri (AÜHFD, 1979/1-4, s. 147-162).

KURU, B./ARSLAN, R./YILMAZ, E.: Medenî Usul Hukuku, Ders Kitabı, Değiştirilmiş 21. Baskı, Ankara 2010.

KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Baskı, İstanbul 2001.

KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.I, 6. Baskı, İstanbul 2001.

KURU, B.: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.V, 6. Baskı, İstanbul 2001 (KURU, C. V).

MUŞUL, T.: Medenî Usul Hukuku, Temel Bilgiler, 2. Baskı, Ankara 2009.

NADAROĞLU, H.: Kamu Maliyesi Teorisi, 11. Baskı, İstanbul 2000.

OLGAÇ, S.: Açıklamalı ve Uygulamalı Harçlar Kanunu, Ankara 1964.

ÖKTEMER, S.: Başvurma Harcı (AD, 1966/8-9, s. 565-600).

ÖNCEL, M./KUMRULU, A./ÇAĞAN, N.: Vergi Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2004. **ÖZEK, Ç.:** Memurin Muhakemat Kanunu İle İlgili Bir Anayasa Mahkemesi Kararının İncelenmesi (İHFM, C. XXXIII, Sayı 1-2, s. 384 vd.).

PEKCANİTEZ, H./ATALAY, O./ÖZEKES, M.: Medenî Usûl Hukuku, 8. Bası, Ankara 2009.

PINAR, B.: Yargı ve İcra Harçları, 2. Baskı, Ankara 2009.

ŞANLI, C.: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Davalarında Tahsil Olunacak "Karar ve İlam Harcı"na ve Ticaret Mahkemelerinin Bulunduğu Yerlerde "Görevli Mahkeme"ye İlişkin Bazı Sorunlar (İBD, 1993/1-2-3, s. 763-772).

TUNÇ, H.: Türk Anayasa Yargısında İtiraz Yolu, Erzincan 1992.

ÜNVER, H.Ş./ARSLAN, İ.: Esbabı Mucibeleriyle Birlikte Yeni Damga Vergisi ve Harçlar Kanunu, Ankara 1964.

ÜSTÜNDAĞ, S.: Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I-II, İstanbul 2000.

YILMAZ, E.: Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti (ABD 1984/2, s. 200-224).

YILMAZ, Z.: Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri İle Vekalet Ücreti, 3. Baskı, Ankara 2010 (YILMAZ Z)

KISALTMALAR CETVELİ

ABD Ankara Barosu Dergisi
AD Adalet Dergisi
AİHM Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
aşa. aşağıda
AÜHFD Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY Anayasa
AYM Anayasa Mahkemesi
AYMKD Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
bkz. bakınız
C. Cilt
dn. Dipnot
Harç. K. Harçlar Kanunu
HD Hukuk Dairesi
HGK Hukuk Genel Kurulu

HMK Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK İçtihadı Birleştirme Kararı
İHFM İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK İcra ve İflâs Kanunu
m. madde
MİHDER Medeni Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
RG Resmi Gazete
S. Sayı
s. sayfa
vd. ve devamı
Y. Yıl
YKD Yargıtay Kararları Dergisi
yuk. yukarıda